

DATINA

Serie nouă, anul 6, nr. 75, iulie 2020
www.cctb.ro

Revistă lunară editată de Centrul Cultural Județean Constanța
„Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța

Foto: Andrei Gheorghe

Cuprins

4	<i>Omul de lângă noi</i>
Virgil Andriescu pentru întreaga
activitate artistică	21	<i>Povestea vorbelor</i>
Țap ispășitor
8	<i>Dobrogea, locuri și oameni de poveste</i>
Heracleea	23	<i>Profesorii noștri</i>
Ana-Maria Ceară
11	<i>Obiceiuri de pe la noi</i>
Dulcele și amarul drum al pâinii	26	<i>Multiculturalitate</i>
Coloniile de italieni din Dobrogea
15	<i>Spic de soare, gând albastru</i>
Istoria unei "Deșteptări" devenită imn	31	<i>Amintiri</i>
Oameni și locuri
17	<i>Românii sunt pretutindeni</i>
Muzica înfrățește Sinaia cu Saanen	37	<i>Călătorie pe mapamond</i>
Mama mea din Thailanda
19	<i>Spiritualitate</i>
Simbolul porumbelului		

*Datina, fondată în 1991, serie nouă,
Revistă lunară editată de
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța*

ISSN 1221-2253

DIRECTOR GENERAL INTERIMAR: ȘERBAN GHEORGHIU

*REDACTOR ȘEF: CONF.UNIV. DR. AURELIA LĂPUȘAN
REDACTORI: ANA MARIA ȘTEFAN, IULIA PANĂ, DAN COJOCARU, LAURENȚIU DESPINA,
OVIDIU DUNĂREANU, ADRIAN NICOLA*

*Director economic: Alina ONEL
Tehnoredactor: Traian Mircea VOINEAGU
Corectură: Daniela Andra COJOCEA*

*Copyright text și fotografii © Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”
Copyright prezentare grafică © 2016 Editura Datina
Iconografie: arhiva Centrului și colecții particulare*

*Tiparul FOTO STORY SRL Constanța, bdul Alex.Lăpușeanu nr.163 fotoartagfa@yahoo.com
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” - Constanța
Bd. Tomis nr. 110 Bd. I.C. Bratianu nr. 68
Tel./Fax: 0241 61 92 93 Tel: 0241 61 88 42
E-mail:office@scoalaarte.ro E-mail:cultural2@scoalaarte.ro*

Omulețul lui Gopo s-a mutat la Constanța

Aurelia LĂPUȘAN

Ion Popescu Gopo, un nume pentru eternitate. Un artist complex, o personalitate care s-a impus în cinematografia românească și apoi pe mapamond. A fost creatorul a nenumărate filme de desen animat în care personajul principal era „Omulețul”, o creație proprie care l-a făcut celebru și i-a adus câteva premii naționale și internaționale. În 1957, a primit premiul „Palme d’or” la Festivalul Internațional de Film de la Cannes, Franța, cu filmul de scurt metraj *Scurtă istorie*. Răsunător premiu, primul pentru românii aflați sub cizma comunisto-sovietică. Chiar în ciuda unor artiști consacrați abonați la asemenea onoruri.

„Diavolul binefăcător al acestui nobil univers delicat și tonic, intercalat în forfota timpului și a existenței agitate, se cheamă cu numele pământesc de GOPO, celebru și căutat împrejurul planetei, scria Tudor Arghezi. Filmele acestui român, cu nume derivat din Popescu, a ridicat Popeștii noștri, luați până mai deunăzi în răspăr, până la prestigiul mondial.”

Omulețul lui Gopo câștiga marele premiu, odată cu dreptul românilor de a păși pe covorul roșu al celor mai mari realizări cinematografice din lumea bună. Din câteva linii, într-o geometrie simplă – un oval cu un nas micuț, iar ochisorii, două puncte negre, cu trei fire de păr pe vârful ovalului și cu impresia că este neterminat –, Omulețul comenta, jucăuș, marile probleme ale lumii contemporane. Spunea cu ironie povești cu tâlc. Gopo mărturisea: „Am făcut un omuleț cu mare economie de linii. Ochii lui sunt două puncte, nu și-i poate da peste cap și nici nu se uită galeș.” E adică dintr-o bucată, cum se spune pe la noi!

Ion Popescu-Gopo a fost ceea ce se numește un cineast complet: scenarist, regizor, editor, producător, cameraman, actor, personalitatea sa devenind emblematică pentru cinematografia românească (și nu numai). „Omulețul” din filmul premiat la Cannes, cel care străbătea istoria omenirii într-o manieră umoristică proprie lui Gopo a devenit, la rândul lui, un simbol etern al cinematografiei în spațiul nostru național, dar și

în cel internațional. Ce inspirat moment când s-a decis ca Omulețul lui Gopo să devină simbolul răsplăteii pentru cele mai importante realizări cinematografice românești! Să fie conduși pe covorul roșu cei mai buni artiști ai României, să fie arătați lumii sub semnul emblematic al Omulețului gopian!

Cu 40 de ani în urmă, pe o masă de redacție constănțeană veselul Ion Popescu Gopo desena la repezeală o bărcuță pe care scria apăsător cuvântul Litoral și binecuvânta astfel Festivalul de film de la Costinești, o altă realizare românească, într-o vreme în care mișcarea de rezistență a românilor era proiectată în pelicule de succes. Am păstrat printre odoare această bucată de hârtie purtând semnătura artistului.

Astăzi Omulețul, în straie strălucite, a poposit din nou la noi. A fost adus, coborându-l de pe covorul roșu, de către artistul Virgil Andriescu.

Omul de lângă noi, Virgil Andriescu a jucat teatru și film. Roluri mari, roluri grele. Multe. Doar lista spectacolelor și a filmelor în care a jucat ar ocupa pagini întregi. A fost pe scena Constanței peste două decenii. A stat la cârma Teatrului Ovidius, cum binemeritat s-a numit o

vreme, amplificând reputația unei instituții de top a vremii. Cu mari actori, cu mari spectacole, cu premii și turnee memorabile.

Virgil Andriescu a jucat foarte bine, cu voluptate, cu credință, cu pasiune. Memorabil. A fost răsplătit cu aplauzele unui public numeros, iubitor și susținător al teatrului constănțean.

A știut să iubească și să se lase iubit. Ca în iubire a vrut să fie mereu cel mai bun, strălucitor, să devoreze clipele, să ardă în scrâșnet de dinți suprema victorie...

A simțit poezia prin porii inimii, a călătorit fără să obosească prin lumea largă, de la Nepal în Miami sau Mexic, a gustat exotismul vaselor de

croazieră, a făcut alpinism escaladând semeția munților, a cotrobăit prin cabanele uitate de lume. Are un neastâmpăr pe care nu-l poate struni. Își creează o stare de fericire normală din bucurii mici, gesturi mărunte, o carte bună, un spectacol. Un pahar cu vin bun, o șuetă cu prietenii. Nu, nu este singur la vârsta senectuții. Este cu el însuși și-și ajunge!

A primit Omulețul lui Gopo cu emoție, fără râvnă, cu bucuria copilului privind spre lumea miraculoasă.

Virgil Andriescu. Al Constanței, precum al întregii scene românești. A adus covorul roșu pentru marii creatori de frumos, aici, la malul mării, să ne bucurăm toți.

Omul de lângă noi

Virgil Andriescu pentru întreaga activitate artistică

Aurelia LĂPUȘAN

Motto: Nu întreba câți ani a avut viața ta, întreabă-te câtă viață au avut anii tăi.

Abraham Lincoln

Secvențe din biografia încă nescrisă a actorului

- M-am născut pe strada Bucovinei din orașul Botoșani. Locuiam într-o casă mare cu balcon, o curte imensă. Când eram mic mi se părea că era un palat, mai târziu nu mi s-a mai arătat la fel.

În Botoșani au locuit români, evrei, armeni, lipoveni, polonezi și numeroase alte etnii. A fost mult timp o zonă de confluență. Se spune că secolul al XIX-lea, în care Botoșaniul a dat cele mai multe genii României, a fost o epocă de bogăție genetică în această zonă a țării.

Botoșaniul era cosmopolit. Puțini știu că a fost denumit și „orașul domnițelor” din cauza statutului său de preferat al Doamnelor Moldovei, din secolul al XVI-lea, până în secolul al XIX-lea.

Bunica Mardare avea sânge grecesc, prin căsătorie s-a numit Crudu. Împreună cu celelalte două surori ale ei aveau, în sudul Basarabiei, peste o mie de hectare. Pământ nisipos, puțin productiv. Când s-a căsătorit, bunica a venit cu o zestre mare în noua familie. Tatăl bunicului era preot în satul Corona. Fratele bunicului studiasse la Paris, erau

la a doua generație de încălțați. Bunicul meu a devenit prefect la Cernăuți. Era înainte de 1940.

Bunica nu avea școală, dar mama a făcut Liceul Carmen Sylva și doi ani la Facultatea de Drept, apoi a renunțat pentru că s-a căsătorit. Tata a făcut două facultăți: Economia și Dreptul. A lucrat la finanțe în Botoșani. Avea doctoratul în științe. Apoi a fost promovat la Ministerul Finanțelor. Așa am plecat la București.

Dar noi am trăit fiecare, în felul lui, vicisitudinile istoriei. Pentru mine nu a fost atât de greu pe cât a fost pentru ai mei. Țin minte că am plecat cu bunicii într-un tren care mergea prin Dorohoi, cu o gară pustiită, cu șobolanii furnicând pe peron. Aveam 10 ani, nu înțelegeam ce se petrece cu țara. Era anul 1946, schimbările din România aduseseră sărăcie, dezastru, disperare. Casa noastră fusese devastată, nu se mai putea locui. Au refăcut-o greu. Pe tata îl dăduseră afară de peste tot. Era suspectat că a simpatizat cu o grupare politică.

Facultatea. Anii de studenție

Teatrul pare că i s-a ivit în cale dintr-o întâmplare care i-a schimbat cursul vieții. Părinții îl pregătiseră pentru inginerie. Inginer constructor de instalații. A căzut la examenul de admitere. Nu-i păsa prea mult. Nu avea nicio chemare pentru o astfel de carieră. Curioasă a fost intrarea la Institutul de teatru.

Eram 1.020 de candidați pe douăzeci de locuri. S-a oferit o tânără să mă pregătească. Eu nu știam nimic. Zic: «Cum te cheamă, dragă?». Zice: «Agatha Nicolau». «Bine, domne, învață-mă!». M-a dus la bibliotecă, am luat niște volume de poezii, m-a învățat ea un exercițiu de mimică.

Am dat concursul. Comisie grea: Beate Fredanov, Costache Antoniu, George Vraca, Ion Șahighian, Alexandru Finți ș.a. Eu, dacă am fost o viață actor îi datorez acest lucru ei, actriței Agatha Nicolau, șansa mea. Mai târziu, am fost colegi de scenă.

În facultate mi-a plăcut actoria, o simțeam în sânge, poate mi-o dăduse mama, cine știe. Am avut o perioadă de cinci ani în care nu-mi ajungea nimeni la picioare și pe care am trecut-o fără să o dovedesc.

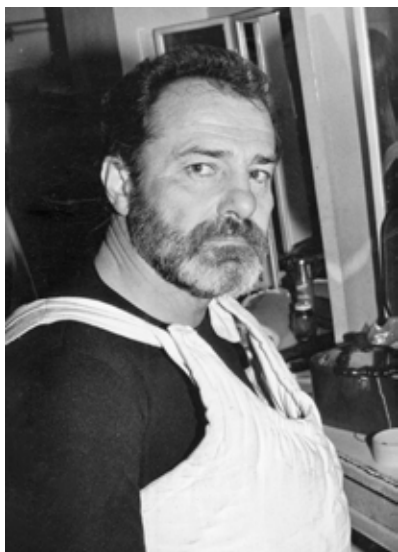
Importante în acest institut de teatru erau examenele de sfârșit de an, în clasa ta, cu colegii tăi. Puteai fi dat afară chiar și din anul III, fără niciun drept de a reveni. Tu trebuia să fii student-actor. Iar noi aveam un imens respect pentru colegii din anii mai mari. Tocmai pentru că știam prin ce încercări trecuseră. Trebuia să citești tone de cărți: literatură română și universală, clasici și moderni. Per total, am intrat 80 și am absolvit 40. Cu 40 de teatre în țară la care puteam să ajungem eram toți asigurați pe post. Spun că am învățat meserie de la monștrii sacri care erau profesorii noștri.

Un coleg de an, Al. Lazăr, la o agapă după 40 de ani de la absolvire, scria într-o carte de portrete următoarele: "Gil s-a dedicat scenei și prin muncă a obținut numeroase creații cu eroi adevărați și cinstiți. Performanțele lui Petrucchio, Marele inchișitor și Ulisse au fost foarte apreciate de cei care l-au crezut dușman. La Piatra Neamț, unde l-am vrut cu orice preț, a avut un debut excelent cu Varlaam din "Omul cu mârtoaga" de G. Ciprian. Băiat de aur, suflet distins, el are o sensibilitate de mare glas, temperament și haz. Având fizic generos, scena i-a oferit numai roluri de eroi și el a practicat un teatru realist, bazat pe forță, sinceritate și adevăr. Și în film a făcut câteva creații demne de laudă, remarcându-se ca un bun portretist: I. C. Frimu, Gh. Gheorghiu Dej, Generalul Duma, Mareșalul Prezan. Gil este un mare actor și a dovedit acest lucru. Ca și un bun și devotat prieten. Fapt, de asemenea, dovedit."

Prima ședere la Constanța

Afi actor este, de fapt, o permanentă căutare. Nici în teatru, nici în viață nu ești pregătit să dai întotdeauna un răspuns prompt. Te gândești, cauți, revii, mai vrei să adaugi o nuanță, un semiton.

Virgil Andriescu este acel actor al cărui talent este întotdeauna limpede și uimitor, care vrea să mai adauge din prea multă dragoste câte ceva la rolurile sale. Ce-i drept, rolul lui Virgil Andriescu, OMUL, i se potrivește mânășă. În el există ceva de perfecție când atinge virtuozitatea. Când o personalitate în adevăratul înțeles e în

*Pe scena bucureșteană.
1991. "Totul e un Joc"*

1993. Virgil Andriescu în piesa "Richard al III-lea"

plină desfășurare a vieții, avem de-a face cu un temperament artistic. Jurnalul național. medalion dedicat lui Virgil Andriescu la aniversarea vârstei de 75 de ani.

În teatru unii o iau tare de la început, alții se clatină și își caută echilibrul, cum mi s-a întâmplat mie. La Piatra Neamț jucasem doar roluri principale. Când am venit la Constanța am dat de o garnitură de actori foarte buni. Dan Herdan, nu doar că era bun, inteligent, se lucra ușor cu el, avea o memorie excelentă. Sandu Simionică era ca mine până a prins lo, Mircea Voievod, s-a impus și ăla a rămas! Rol pe care l-a făcut excelent. Romel Stănciugel, apoi erau actrițele de valoare: Agata Nicolau, Ileana Ploscaru,

Teatrul este singurul care oferă șansa unui actor de a se întâlni cu spectatorul ochi în ochi. Ești bun, te aplaudă, nu ești bun, nu mai vine acasă la tine, la teatru. Spectatorul este tot timpul lângă tine, în sală, nu-l poți înșela. Am niște emoții, pentru cele în care joc eu, incredibile. Asta e viața! Emoțiile acestea sunt într-un fel când ești în foc continuu, când joci în fiecare seară, și altfel când joci mai rar.

De-a lungul timpului am jucat destul de mult și am jucat spectacole cu roluri foarte mari, în general pentru că am fost un temperament foarte vulcanic și prin structură eram puternic. Nu mi-am dorit niciodată un rol anume. Am jucat variat, și comedie și dramă.

Odeon, o miză de mare succes

În 1986, a plecat în București la Teatrul Giulești, devenit mai târziu Odeon, unde a stat până în 1998. La Odeon a jucat mult, mai ales roluri principale.

În spectacolul "Constructorul Solness" de Ibsen critica teatrală sublinia că "Virgil Andriescu, un actor de autentică forță dramatică, cunoscut mai cu seamă din filmele unde interpretează cu sinceritate roluri de erou pozitiv l-a creat pe Solness cu o impresionantă economie de mijloace, dezvăluind fără ostentație tensiunea lăuntrică a proceselor sale de conștiință, teama în fața tinereții, remușcările chinuitoare, nevoia de autodepășire."

Cu spectacolul „Mincinosul” a luat parte la festivitățile premergătoare bicentenarului Goldoni și a jucat în 1992 la Veneția, la Teatro Goldoni și la Florența, în 1993, în cadrul Festivalului Goldoni, în curtea Palatului Pitti.

În 11 mai 1994, a început turneul în Marea Britanie al Teatrului Odeon cu Richard al III-lea de Shakespeare, spectacol premiat la Gala premiilor UNITER cu premiul "Cel mai bun spectacol". În regia lui Mihai Măniuțiu, cu Marcel Iureș în rolul titular, a fost prezentat în orașele Manchester (în cadrul lui "Manchester City of Drama"), orașul fiind declarat pentru un an Orașul Teatrului. Au urmat pentru turneul românilor orașele Brighton și Leicester. 13 reprezentații, în intervalul 8-29 mai 1994. 15 minute de aplauze înregistrate pe video, zeci de cronici la superlativ. 45 de actori, membrii unei trupe mari, cea mai mare dintre cele invitate la sărbătoarea teatrală a Manchesterului.

Distribuția de la Odeon era una cu "piese" grele: Șerban Ionescu, Marcel Iureș, Florin Zamfirescu, Radu Amzulescu, Virgil Andriescu, Mircea N. Crețu, Florin Dobrovici, Mugur Arvunescu, Dan Bădăraș, Mircea Constantinescu ș.a.

Despre spectacolul "A treia caravelă" de Iosif Naghiu, Ileana Berlogea scria: "Virgil Andriescu a dat viață lui Cristofor Columb, o umbră sau o stafie ce circulă pe caravelă, comentând faptele, nevăzut de ofițeri sau marinari, dar în continuă legătură cu noi, spectatorii."¹

Virgil Andriescu: "În Karamazov de Dostoievski jucam rolul tatălui, Fiodor Pavlovici, Șerban Ionescu era unul din fiii mei, Dimitri Fiodorovici, Ana era jucată de Adriana Trandafir."

A doua etapă constănțeană

Apoi când m-am pensionat am văzut că se ține concurs de director la Teatrul de stat din Constanța. Am făcut un memoriu alături de alții. Am fost pentru o perioadă de trei ani directorul Teatrului Ovidiu din Constanța și apoi nu am mai jucat teatru absolut deloc.

Cine m-a dat afară? Nicușor Constantinescu. Inadmisibil gestul. Măcar față de supervedetele invitate la Constanța, de tot ce făcusem gospodărește în teatru. Acum nu mai contează...

Pe scena Odeonului din nou

Nu a putut părăsi dragostea vieții lui. Virgil Andriescu a revenit pe scena Teatrului Odeon în 2006: „Eu nu mai jucasem teatru din 2000. Am făcut câteva seriale de film pentru televiziune, dar teatru nu am mai jucat. Mi-era și foarte dor de scenă, mi-era și frică. Cel mai tare mi-era frică să nu mă lase memoria, că nu o să mai pot rezista publicului, care te și admiră, dar te și pedepsește dacă greșești.”

Macbeth și-a lăsat cortina definitiv după ultimele aplauze de la premieră.

Piesa cea mai cunoscută din opera lui William Shakespeare, Macbeth, s-a montat la Constanța încă din primele luni ale anului 1990. Instituția cenzurată timp de zeci de ani, mai ales în ce privește repertoriul, vroia să aducă publicului constănțean un suflu nou. De ce fusese aleasă să intre în repertoriul Teatrului tocmai această piesă? Poate pentru că alegoric ea prezintă fresca ascensiunii și decăderii unui brav general care, deși victorios pe câmpul de luptă, este în cele din urmă copleșit de setea de putere. Să ne înțelegem, eram după sângerosul decembrie 89, după înfrângerea unei dictaturi și orice similitudine dădea bine!

În primul număr al revistei Teatrul, din 1990, Victor Parhon anunța cititorii că "La Constanța, directorul Teatrului dramatic, actorul Eugen Mazilu, speră pe de-o parte într-o firească

separare administrativă de Teatrul Liric, iar pe de alta în ceea ce ar trebui să constituie evenimentul teatral al stagiunii: Macbeth de Shakespeare în regia lui Andrei Mihalache cu Virgil Andriescu în rolul principal”.

Piesa s-a jucat pe cele mai multe scene ale teatrelor mari. Versiuni regizorale mai tradiționaliste și mai moderne. Peste tot în lume, pe unde a fost jucată piesa, s-au întâmplat lucruri ciudate. Se vorbește despre un blestem. În teatre cuvântul Macbeth nu se pronunță, asta este o datină, i se spune încoronatul, cuplul infernal, dezlănțuitul.

Rolul principal în Macbeth-ul constănțean a fost încredințat lui Virgil Andriescu, aflat în schema Teatrul Giulești la acea dată, dar invitat de onoare în orașul pe scena căruia petrecuse peste două decenii.

Eugen Mazilu era directorul teatrului din 1985. Despre perioada lui de directorat Anaid Tavitian scria mai târziu: "A condus cu mână sigură (dar fără preț al nervilor) teatrul, ca director, în perioada cea mai grea a vieții acestuia – după plecarea în detenție a lui Iancu Lucian. Era atâta suspiciune, rea voință și furie mocnită în tot ceea ce venea "de sus" (începând cu tonalitatea unei convorbiri telefonice, de exemplu) încât eu mă întreb și astăzi cum de omul acesta a putut rezista. Cum de n-a înnebunit? Și fără să adopte câtuși de puțin o poziție umilă, ci dimpotrivă, zburându-se dur la toate tovărășelele cu coc care nu conteneau "educându-ne" ca niște zbiri. Un om cu personalitate, onest și curajos, exprimându-se peste tot și față de oricine cu o sinceritate dură dar dezarmantă. Spre cinstea lui!"²

Ambiționându-se să monteze Macbeth, Eugen Mazilu a avut parte de ghinion. A doua zi după premieră, când abia își reveneau toți din baia de emoții Eugen Mazilu este schimbat de la comanda teatrului. Și odată cu el a fost îngropat și spectacolul. Și decorurile, costumele, toată revărsarea de fast, sânge și morbid a imaginarului lui Ion Tițoiu.

În loc de epilog...

Anul acesta, alături de actrița Adela Mărculescu distinsă, în cadrul celei de-a 14-a ediții a Galei Premiilor Gopo, cu Premiul Gopo pentru Întreaga Activitate, s-a aflat și actorul de teatru, film și televiziune Virgil Andriescu, omagiat cu Premiul Gopo pentru Întreaga Carieră.

2. Mărtioiu, Georgeta, Anaid Tavitian, Thalia ex Ponto la cumpăna de milenii, Editura Mnuntenia & Leda, 2001, p.199.

1. Viața medicală, anul IX, nr. 49, 5 decembrie 1997

Motivația? A jucat cu monștrii scenei românești, a făcut nenumărate turnee în țară și străinătate. Peste 40 de roluri din care 30 principale, pe scenele românești, peste 30 de roluri din care 6 principale în filme artistice de lung metraj, alte peste 30 de roluri din care 7 principale în filme de televiziune, alte zeci de episoade din serialele de televiziune. O numărătoare aproximativă, care nu poate să dea decât măsura muncii și talentului actorului. Pentru filmul "Labirintul" a primit premiul de interpretare. Cu ocazia centenarului Marii Uniri, Consiliul Județean Constanța, prin președintele Horia Țuțuianu, i-a decernat o plachetă omagială.

Virgil Andriescu a mai jucat în filmele de lung metraj "Filonul", "Fata din strada florilor", "Niște băieți grozavi", "Rezerva la start", "Vacanța cea mare", "Nelu", "Divorț din dragoste", "Cum vă place", "Balanța", "Privește înainte cu mânie", "Ochii care nu se văd", "Oglinda", "Punctul zero", "Mincinosul", "Privirea lui Ulisse", "Punctul zero", "Frumoșii nebuni ai marilor orașe", "Triunghiul morții", "Război în bucătărie", "Un caz de dispariție" ș.a.

Un mare actor, un mare om de cultură, unul dintre reprezentanții scenei care a lăsat culturii naționale și constănțene o creație artistică demnă de a fi recuperată și păstrată.

Omul de lângă noi...Virgil Andriescu.

Foto: Andrei Gheorghe

Dobrogea, locuri și oameni de poveste

Heracleea

Ovidiu DUNĂREANU

Pe umărul unei culmi uriașe de calcar, umplând cerul între lacurile Babadag și Razelm, vântul fierbinte al Dobrogei șuieră straniu prin portalurile încă semețe ale cetății Heracleea, corabie împietrită într-o dureroasă așteptare.

Cu siguranță, ctitorii acestei zidiri au avut suflete generoase de poeți, fiindcă nici nu se putea găsi prin partea locului așezare mai potrivită decât acolo, pe pîntenul subțire de piatră ivit nefiresc între apele mereu limpezi ale unei țări binecuvântate.

Cetatea aceasta învăluită în aura unei taine greu de înțeles și a unei frumuseți primitive – cum se înfățișează la prima vedere – ridicată de bizantini în Evul Mediu timpuriu, stăpânită apoi de Mircea cel Bătrân –, pare un sanctuar aerian

al tăcerii, al reculegerii și al visării.

Bogăția ținutului a atras din cele mai vechi timpuri corăbieri și neguțători iscusiti, drumurile albastre ale Pontului Euxin purtând încoace până și pe neîntrecuții genovezi, fiindcă dintotdeauna aici, la poalele Dealului Mării, s-au găsit din belșug grâu, lemn, vin, dar mai cu seamă pește, rodul argintiu al gurilor Dunării, care a dus până departe în lume faima locului.

Remarcabil monument de arhitectură militară, Heracleea îmi amintește de o altă cetate-port, din sud-vestul Dobrogei, cam din aceeași perioadă, la fel de solitară și spectaculos înălțată pe o insulă în viitura necruțătoare a undelor Dunării – Păcuiul lui Soare. Dar nicăieri, înclăștarea pietrei cu clipa, nu mi s-a dezvăluit

mai solemnă, mai aprigă, ca aici, la Heracleea. Cu cât contemplarea asupra trăinicieii zidurilor și turnului care domină intrarea cea mare, sau asupra lespezilor arcadei duble a porții, mi se face mai adâncă, cu atât senzația aceasta mă pătrunde, mă tulbură.

De la mai bine de o sută de metri înălțime, sub ochii mei se desfășoară un peisaj plin de armonie, în care liniile și formele nu au nimic strident, nimic capricios. Zărilor sunt largi, dantelate de crestele unor culmi domoale, acoperite cu păduri de tei și peri sălbatici, de vii

am senzația că întreaga cetate se preface, pe nesimțite, într-o triemă ușoară, care se pune în mișcare prin văzduhul adânc și-nstelat, iar eu devin temerarul ei navigator, năzuind spre îndepărtate țărături de poveste.

Căsăca

Iunie. Salcâmii au cotropit aerul cu mireasmă densă. Nemăsurat, sufletul luminii stăruie asupra câmpurilor și dealurilor din sud-vestul podișului, asemenea unui halou misterios. Răzvrățiții mânji ai vântului aduilmecă frăgezimea grâului și piețița

Bucuria turiștilor să descopere în pământul Dobrogei o cetate medievală

nobile în terase, de câmpuri nefiresc de verzi, brăzdate de o puzderie de ape și canale mici. Pe lacul Razelm, aproape, sub malul prăpăstios care a înghițit de-a lungul vremii o parte din masivele dale ale zidului de sud, trec neauzite cârduri de lebede albe; abia vizibile în imperiul vălurit și albastru, insula Popina, și mai departe, Gura Portiței, prevestesc undeva, dincolo de pâclele iluzorii ale orizontului, marea. Peste toate cade cu dărnicie o lumină catifelată care încarcă lumea de prospețime. Sus, la Heracleea, ca în nici o altă parte a Podișului, mă amețește, mă inundă cerul cu puritatea, cu lumina și liniștea lui supremă.

Când în amurg privirea îmi coboară ademenită de atâta libertate și bucurie spre satul risipit pe vale, iar perii sălbatici incendiază cu florile lor poalele stâncii, subțind umbrele violete ale înserării, vulturi codalbi ies din firide și iau maiestuoși în stăpânire crenelurile. Atunci,

diafană a apelor. Prin migdalii din marginea Dunării, cometele veșniciei își despletesc cozile, stârnind în piepturi doruri nespuse, iar în ochi furtuni albastre de fluturi. Un sentiment unic mă încearcă la începutul fiecărei veri, când sunt aici: că Dobrogea este o țară blândă și binecuvântată, croită după un canon dumnezeiesc; că acum ea înseamnă, înainte de orice, armonie și puritate.

Privirea începe să-mi caute cu înfrigurare în față, spre colinele de dincolo de coada ghiolului Bugeac. Undeva, prin acea parte, spre graniță, trebuie să fie satul Esichioi, iar ceva mai la dreapta, nu la mare distanță, satul Almalău.

Împânzită de scorburii și de tufe înflorite de laptele cucului, străjuită pe o parte de maluri prăpăstioase și de canarale – la rădăcina cărora se cască gurile arse și părăsite ale unor cuptoare de var –, iar pe cealaltă de limpezișul cu reflexe de cositor viu al lacului, tăiată pe mijloc de albia

Dobrogea de la înălțimea Heracleii

firavă a unei derele, mica și sălbatica depresiune, pe care trebuie s-o traversez, mă înghite într-o clipă. În căldarea ei aerul arde mocnit, înălțându-se cu un tremur. De pe fundul întins al văii, totul capătă dimensiuni ireale. Prin valurile dogorii, priveliștile joacă nedeslușit, închegându-și și destrămându-și contururile ca într-un miraj. Parcă nu mai ating pământul cu tălpile, parcă plutesc până la subțiori printr-o apă gălbuie, ademenit de muzica hipnotică a imensei păcle verzi care se lămurește, cu o limpezie aproape perfectă, dinainte-mi. Iată-mă piept în piept cu „Câșaca” sau Pădurea Bătrână, sau Pădurea Morții cum spune legenda.

În marginea ei șovăi și simt cum crește în mine o teamă nelămurită.

Stejarii seculari covârșesc cu statura lor; își suie coroanele la zeci de metri, împovărând înaltul. Acolo, sus, unde dau roată cu aripi drepte și neclintite cartalii, acești seniori ai clorofilei par niște uriași care sprijină cerul cu brațe vânjoase. Cuibărite în bolțile de frunze, păsările fac să răsunе cupola de catedrală a pădurii. Pe jos, foiesc, mursecând mușița și păianjenii de aur, șerpi măslinii și gușteri butucănoși și gușați. Broaște țestoase, bătrâne și ele de când nu se mai ținе minte, abia își târaie carapacele găunoase și tari pe sub coltuțe de iască.

În acest colț de lume, fiecare deal, fiecare pădure, canara, vale sau fir de apă își are propria legendă. Numele li se leagă de întâmplări străvechi, de vremuri de vitejie de mult apuse.

Povestea acestei păduri este tristă și

frumoasă ca și cântecele cu psalmodieri îngânate ale puținilor turci care au mai rămas pe meleagurile de lângă Dunăre ale podișului.

Ea spune că între Esichioi și Almalău, două cătune mărunte furișate în dosul gardurilor de nuiе, pe coasta unuia dintre dealurile ce le desparte, se întinde Pădurea Morții, formată din stejari bătrâni.

Demult, o turcoaică tânără a plantat pădurea, care a crescut falnică și deasă cum alta nu s-a mai întâlnit prin părțile locului. Sădind puieții, cadăna rostea un blestem: „Cine va rupe o creangă, sau cine va tăia un copac, pentru altceva decât pentru zidirea unei geamii sau pentru închiderea unui mormânt, va muri!”

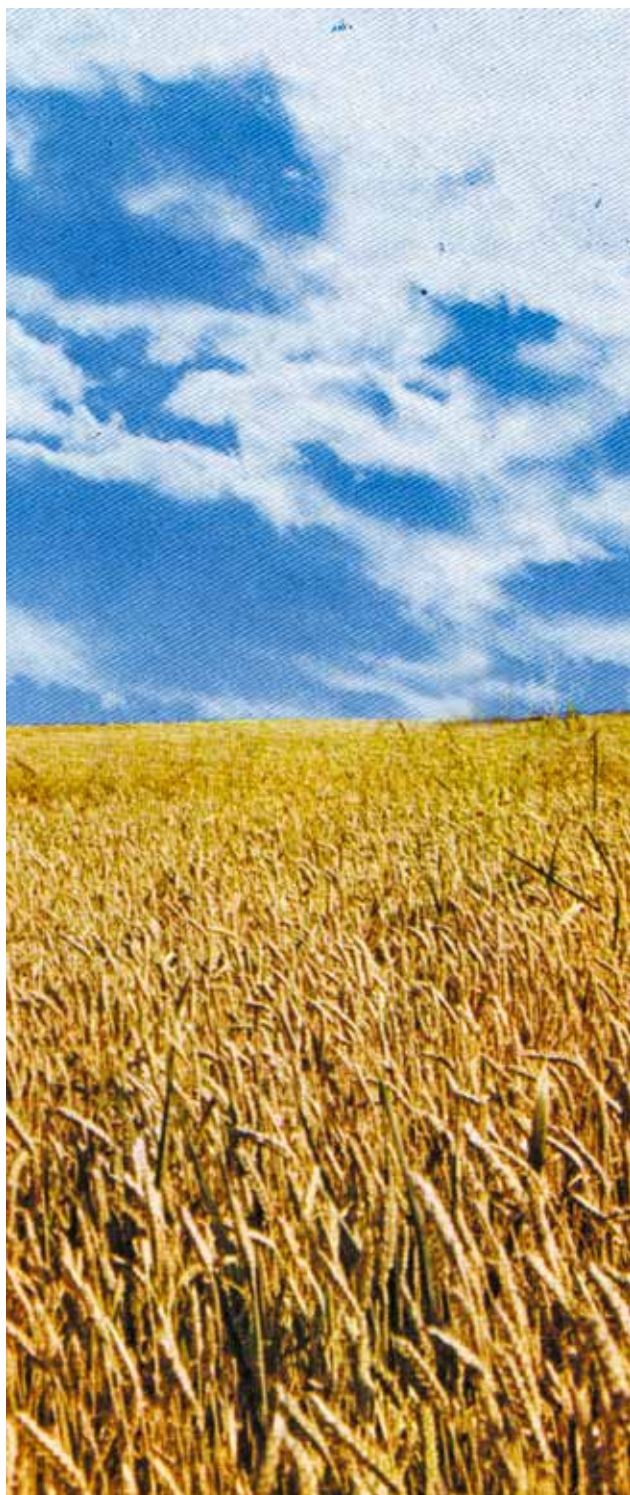
Locuitorii din Esichioi, întârziați noaptea pe potecile din preajma pădurii, zăresc, strecurându-se prin frunzișul nemișcat, o palidă lumină rătăcitoare. Frumoasa stăpână, cu trup și priviri de pisică sălbatică, iese din cimitirul acoperit cu bolovani și se plimbă, maiestuoasă, printre copacii ei dragi.

Blestemul fetei se păstrează și acum, se zice. Un turc coclit de bătrân, om trecut prin multe, adăpostind în el o groază de isprăvi, mi-a povestit, că în timpul ultimului război mondial, în desigurile Câșacii se pripășiseră niște soldați. Era pe toamnă târziu. Și ca să se încălzească, aceștia au rupt crengi și au doborât cu topoarele câțiva stejari. N-au mai apucat să iasă din ea, că au murit cu toții. Mormintele lor se află printre arbori.

Dulcele și amarul drum al pâinii

Adrian NICOLA

Bună ziua la dumneavoastră, cinstiți gospodari!

Pâinea noastră cea de toate zilele se tocmea, și încă se tocmește, cu multă trudă. De la un an la celălalt an ogorul era fătul pe care țaranul îl corconea și îl răsfața mai ceva decât pe pruncii săi. Odihna omului și vremea pentru și treburile gospodăriei se măsură prin odihna de cultură a ogorului. Căci dacă îl voiai a fi într-un an cu recoltă bună, de cu toamnă trebuia să începi a te face frate cu dânsul. Era musai a-i ara cu brazdă îngustă și adâncă pământul și a-i sfărâma bolovanii, a-l prinde în palmă și a-l mângâia ca pe coapsa de fecioară ca să-l simți dacă vremea i-a dat destulă apă cât să poată primi în dânsul bobul cel bun, fără de prihană, care să încolțească și să rodească spre a-ți pune pe masă viitoarea pâine, ție și alor tăi. Dacă apucați de cu toamnă să-l ari, dacă cerul îți dădea atâta ploaie cât să nu omori caii sau boii trăgând din greu brazda sortită a fi patul bobului, purtând în dânsul chipul Mântuitorului, era bine, căci zăpada de peste iarnă îl afâna, desfăcându-i toți porii pentru a se aerisi și umezi.

La arat am apucat și eu a merge. Eram încă mărunț, iar tata mare mă lua la locul său de semănat nu pentru a ține de coarnele plugului, căci acel meșteșug îi fusese lăsat din moștrămoși domniei sale. Mă lua ca să țin dârlogii calului, să nu-și piardă din obiceiul secular de a o ține tot înainte, fără oprire, de la un capăt la altul al istoriei satelor românești, dar și ca să mă las urcat deasupra plugului ori a grapei ce-și înfigeau colții în bolovani, acolo unde pământul era mai uscat sau mai bătătorit. Așa, de la înălțimea aceea de copil deschideam ochii pe felul în care se mănâncă pâinea, dând și eu cu greutatea puțină ale trupului meu firav o leacă de greutate codrului de pită ce aveam să-l mușc cu poftă.

Ca să ai ce semăna, trebuia să te îngrijești din vreme de sămânță, să fie din cea mai bună, sănătoasă, curată ca lacrima de prunc, ținută departe de cele păguboase semințe de buruieni, de rozătoarele ce împrăștie mulțime de boli, de umezeală și de ciocul urâcios al păsărilor ce ar fi putut-o ciuguli. Se alegea mai întâi din priviri cel mai bun petic de lan, se freca în palmă un spic

Treierat cu furca

și se mestecau între dinți boabele ce-ți zâmbeau din căuș pentru a simți gustul și aroma viitoarei pâini. Se spune că duhul grâului stă în ultimele spice, de aceea acestea erau secerate cu grijă, legate în snop și duse așa, cu snopul, la casa gospodarului. Dacă grâul acela era fără vreun cusur, se alegea separat de celălalt grâu, se vântura și se așeza atent la loc dosit, cum ziceam.

O parte din spicele de pe urmă ajungeau pe cosițele celei mai frumoase tinere din grupul de secerători, împletite în coroniță, iar aceasta o purta cu mândrie pe ulițele satului, fiind udată cu apă de sătenii prin fața cărora trecea. Ajunsă la casa gazdei, coronița era stropită cu apă sfințită și pusă la loc de cinste, aproape de icoane, să primească și să răsfângă asupra casei aceleia darul divin de a rodi. Mai făceau bătrânii noștri și niște colaci, niște turte, din acel grâu trecut prin râșniță, iar turtele acelea se păstrau cu grijă până la semănatul viitor când erau bine uscate, fărâmițate și adăugate grâului pe care aveai să-l dăruiești brazdei. În felul acesta el, omul pământului, era sigur că rodul grâului nu a murit, că s-a transmis de la un an la altul, și nu s-a pierdut odată cu ultima tăietură de coasă ori de seceră din lan.

Ai văzut vreodată, prietene, oameni semănându-și grâul fără mașinile din ziua de azi? Mare îi păcatul dacă nu ai apucat să vezi dansul acela al țaranului dându-și cu evlavie și speranță cea mai bună sămânță sortilor, care îți pot da înapoi înzecit ce ai semăna sau te pot lăsa și fără puținul pe care îl ai. Pe răzorul pregătit cu multă vreme înainte, țaranul și familia sa erau un fel de păsări mari, albe, ce călcau cu băgare de seamă, azvârlind în jumătăți de cerc boabele ținute în sort, în pestelcă sau chiar în sânul cămășilor albe

1920. Țărani la munca câmpului

și groase, acolo unde își păstrează la drum și la târg, învelit în basma, banul casei. Picioarele și mâinile ascultau unele de altele. Când piciorul drept pășea, mâna stângă arunca roata pe jumătate a boabelor, apoi pășea piciorul stâng, iar mâna dreaptă lăsa să-i zboare către zare și să cadă în pământ bobul de rod. Și tot așa, dansul acela care zic eu că poate să fi fost întâiul învățat de românul de la câmpie, se purta cât era tarlăua de mare până ce sămânța era încredințată cu totul pământului.

Pentru ca boabele să nu fie ciugulite de păsări înainte de a se ascunde sub pământ și a-și forma rădăcina, românul lăsa deoparte lăcomia și avea grijă de păsările cerului, lăsându-le și lor câte ceva din recolta veche. Nici peste „Marțea ciorilor” și alte sărbători la care se dădea de pomană tocmai pentru ca să nu-i fie ciugulite semănăturile nu trecea cu ușurință. Însă grija cea mai mare a sa era pentru apa care trebuia să încolțească, să înfrățească grâul, căci cu greu își putea lua ochii de pe cer de dorul ca aceasta să-i ude ogorul. Dacă ploaia nu venea, se adunau bozii pentru straiile paparadelor, se găteau păpușile pentru Caloieni, se dădeau colaci pe unda pârâurilor și se scoteau icoanele, prapurii și lacrele sfinte care să adune norii cu puterile lor miraculoase și să dea ploaie curată, fără furtuni care să culce paiele și să scuture spicele ori grindine care să le distrugă.

Grâul, o dată semănat, nu stătea ca în sacul sau hambarul gospodarului, pe lângă el creșteau tot soiul de buruieni care își puneau mirosurile și sevele dăunătoare sănătății omului peste bobul de grâu. Bunăoară, la neghină - sau negară, cum i se mai spune -, buruiana aceea păroasă, cu flori frumoase, purpurii, se mai numește și zăzanie

Treieratul grâului la sat în perioada interbelică

findcă zăpăcește omul care îi mănca sămânța împreună cu făina grâului, iar acesta, omul, face zâzanie acolo unde se află. La fel se spune și despre măselariță, dar și despre mătrăgună, iar somnul cel alături de maci sau cânepă, și ele megieșe adesea cu lanul de grâu, se spune că poate fi atât de adânc încât din el ai putea să nu te mai trezești niciodată. De aceea buruienile acestea se pliveau din lan și de pe lângă el, iar sămânța hrănitore a grâului era cu grijă aleasă, lopătată, aerisită și cât mai bine adăpostită până a lua drumul morii.

Și tot privind paiul cum crește și spicul cum se împlinește, venea luna lui Cuptor, cea în care se cădea a culege ce ai semănat. Secerișul era o mare sărbătoare a satului, ce se cuvenea a fi purtată cu grijă și răbdare, căci nu era ușor de împlinit, pentru ca bucuria familiei tale să fie deplină. Pentru aceasta secerile și coasele erau dinainte ascuțite, caii sau boii, primeniți la potcoave, carul cu scândurile drese, cergile gata de a fi așternute sub boabe, iar magaziiile și hambarele curățate. Secerătorii erau tocmiți din vreme, pentru a-i ști buni de muncă și a-i simți cum se scoală cu noaptea în cap și grăbesc pașii spre capul lanului scânteind ca aurul în bătaia soarelui strălucitor și iute al verii. Ba încă, prin locuri umblate și de mine, se făcea o sărbătoare în care cei tineri, ieșiți la primul seceriș, primeau un fel de botez al lanului, fiind învățați cum să prindă paiul, cum să tragă cu secera ca să taie mănunchiul având milă de mâini și de degetele, ori cum să lege snopul.

Femeia avea grija hranei, căci în ziua aceea nu se cădea a mânca precum în celelalte zile, ce se mai găsea prin tindă, vreun boț de mămăligă rece și o ceapă spartă în pumn și mângâiată

cu un praf de sare, ca să te faci de râsul satului prin gura megeșului adus la muncă. În afară de asta trebuia să ai ceva și pentru mecanicul de la „vapor”, care pe lângă bani, mai voia și un clondir cu vin sau cu rachiu și ceva de-ale gurii.

Înainte vreme, snopii se aduceau în curtea gospodarului, iar acolo bobul era silit a se lepăda de spic prin lovirea cu două bețe prinse între ele a snopilor desfăcuți și așezați pe cergă, prin trecerea peste ei cu tăvălugi din lemn sau din piatră, ori a copitelor cailor legați pe steajer, ce erau învârtiți până ajungeau la par, apoi înapoi, și tot așa. A venit însă vremea mașinilor, a combinelor, numite și „vapoare” pentru aburul scos pe nări, care adunau boabe mai sănătoase, nezdrobite sau cu alte vătămături, iar cel care nimerea la coada acestora, adică acolo unde ieșea paiul, pleava și praful din spic, era cel mai năpăstuit. Dar ce spun eu? Niciunui dintre cei care se ocupau de aducerea grâului din lan în hambar nu-i era ușor, căci soarele nemilos al lui Cuptor, greutatea muncilor ce trebuiau făcute și teama de a nu greși cumva și să se izidească bunătate de grâu, nu ierta pe nimeni.

Drumul pâinii însă nu ajungea la capăt odată ce grâul se afla în curtea gospodarului. Urma alesul dintre paie și pleavă, apoi vânturatul și lopătatul, răjnitul sau, mai târziu, măcinatul la morile de apă, de vânt sau cu aburi, și câte alte multe treburi ce se cădea a fi împlinite până ce colăcelul pentru împărțit sau turtița pentru sărbătorit prima pâine din acel an să ajungă în mâinile sătenilor. Nefiind ca acum tot felul de lucruri care te ajută să faci o pâine, gospodinele o plămădeau cu greu, folosind la dospit drojdia de la fiertul vinului, care doar toamna se putea găsi, sau aluatul frământat și dospit, rămas pe

Foto: Florin Călugăreanu

fundul copăii sau al căpisterii, frământat cu făină, uscat bine și înghesuit pe fundul unei ulcele până când va fi folosit. Doar coptul a fost mai ușor, căci cuptoarele sau țeșturile din lut amestecat cu pleavă de la grâu, baligă uscată de vită și apă, jucate bine în picioare, vin din vremurile când pe pământul nostru poposeau legiunile romane sosite aici în căutarea bogățiilor noastre și nevoite a-și prepara hrana acolo unde odihneau.

Nici paiele nu erau lăsate fără de socoteală la aria pe care se așeza combina, sau pe bățătură. Erau și ele strânse cu grijă și făcute șiră, încât doar cârligul, bățul acela de lemn cu vârf întors, ca o jumătate de vârf de săgeată, în capăt, să le poate mișca de la locul lor. Ele ajungeau așternut – sau chiar mâncare, la nevoie - animalelor, încălzeau sobele de lut anume construite pentru arderea lor sau erau răsucite și împletite în lungile seri de

iarnă de sătenii iscusiți pentru a fi transformate în pălării.

Chiar și atunci când vântul șuiera, iar lupul își chema semenii la pradă, când cugetul te îndeamnă a zice că gândul țăranului se mută de la pământ și de la robota sa, pe el dorul și grija îl frământau și-l purtau peste câmpuri aurii, cu luciri de maramă, jocuri de dropii și iepurași, taman în luna lui Cuptor. Se spune că numele acestei luni ar veni de la arșița sa, în care căldura dogorește ca dintr-un cuptor, dar eu, fiu de țăran, cred că vine de la nădejdea cuptorului arzând cu nerăbdare să primească, prima oară în acel an, pâinea cea nouă. De unde știu? De la tata mare, care o știe de la tata mare al lui tata mare și tot așa, de la un șir de tata mare căruia înapoi nu i se va afla niciodată capătul.

*Cu smerenie, al dumneavoastră
Adrian*

Foto: Iulia Pană

Istoria unei "Deșteptări" devenită imn

Laurențiu DESPINA

*"Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată, croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani..."*

Identitatea neamului este asemenea unei catedrale pe ale cărei coloane se înalță spre cer muzica imnului național. Acordurile lui pun în operă cel mai motivant cânt patriotic care poate trezi în conștiința românilor, prin mesajul său vibrant, apartenența la o nație și un teritoriu de care suntem indisolubil legați. Totuși, recunosc, a vorbi astăzi despre Imnul Național, în vremuri apăsătoare de neguri și de o discretă eroziune a conceptului de patriotism, poate părea un demers încercat din start de riscul de a fi catalogat lozincard și depășit în această perioadă care ne-a răpit atenția și ceva din starea sufletească propice pentru a fi buni și adevărați români. Dar sper să vă țin alături în cele ce vă voi spune și, citind acest eseu să aveți parte de emoția pe care autorii Imnului Național Deșteaptă-te, române au sădit-o, de-a lungul timpului, în atâtea generații de români.

În final de iulie, mai precis pe 29, românii au marcat în calendarul evenimentelor ce țin de istoria neamului, o zi a Imnului Național. O sărbătoare discretă - să-i spunem totuși sărbătoare, chiar dacă nu o stropim cu băuturi

fine, garnisite cu bucate alese, menită a marca un reper sonor de apartenență la neam și de a aduce într-un prim-plan imaginar al conștiinței civice și identitare acordurile melodiei pe care, invariabil, o asociem cu tricolorul și stema republicii, ca semne de tezaur ce individualizează România printre țările lumii.

De 22 de ani, *Deșteaptă-te, române* a redevenit Imnul Național, iar alegerea zilei de 29 iulie pentru a-i consacra o zi de sărbătoare își găsește explicația în faptul că în acea zi a anului, cu 150 în urmă, în vremea revoluției de la 1848, s-a cântat pentru prima oară această creație muzicală, ca imbold mobilizator al militanților din acea vreme pentru drepturile lor naționale. Versurile sale sunt semnate de Andrei Mureșanu, un tribun al epocii, și au fost publicate pentru prima oară în iunie 1848, în suplimentul cunoscutei reviste culturale "Foaie pentru minte, inimă și literatură", care apărea în acea vreme la Brașov. Autorul, care studiase teologia și filozofia, și își câștiga existența dintr-un umil salariu de profesor, nu avea decât 31 de ani când a dat glas gândurilor sale, dar era deja cunoscut în epocă

drept un poet revoluționar transilvănean, cu un mesaj înflăcărat în rândul maselor.

Titlul inițial al poemului său era „Un răsunet” și a devenit spontan un bulgăre de entuziasm, amplificat apoi în tumultul care i-a însoțit pe români în marile evenimente ale istoriei lor, în Războiul de Independență, apoi în cele două războaie mondiale, în timpul manifestațiilor anticomuniste de la Brașov, premergătoare Revoluției din 1989, după care, în timpul acesteia, s-a făcut auzit ca voce a zorilor democrației care se instaura în România. Ce resort să fi mobilizat dorința poetului de a trezi, de a mobiliza și de a ridica la luptă români de pretutindeni nu vom ști cu adevărat niciodată, dar intuim în versurile sale setea de unitate exprimată printr-un manifest care a atins nevoia și visul românilor de independență și unitate națională. Doar el, mesajul poeziei, nu ar fi fost însă de ajuns dacă versurile nu ar fi întâlnit îmbrățișarea acordurilor mobilizatoare pe care autorul melodiei le-a înălțat asemenea unui energic și vibrant cânt, devenit odată cu fiecare intonare a lui un imn în care românii s-au regăsit ca bravi luptători și iubitori de țară.

Anton Pann este creditat ca autor al melodiei imnului *Deșteaptă-te, române*, dar sunt și variante care vorbesc despre el că ar fi fost doar culegătorul unei melodii din popor pe care ar fi îmbrăcat-o în ținuta solemnă și mobilizatoare a viitorului imn național. (Editor și tipograf, dascăl de muzichie, poet și etnograf, cântăreț și autor de manuale de muzică, Anton Pann era un erudit al vremii, ajuns la 50 de ani în timpul Revoluției de la 1848 și la o deplină maturitate creatoare. În alte ipoteze, același Andrei Mureșanu, autorul textului, este dat ca fiind și compozitorul liniei melodice, armonizate ulterior de Pann). Acum, după atâția ani, este doar misiunea cercetătorilor de a atribui explicit un autor melodiei ori cum a

luat naștere mlădița imnului național. Cert este că sonoritățile sale au atins coarda sensibilă a atâtor generații care l-au recunoscut ca imn al renașterii naționale și au făcut din intonarea lui o tradiție plină de solemnitate, care emană solidaritate și mândria de a fi români.

Prima atestare a intonării imnului național datează din 29 iulie 1848, fiind consemnată în cronicile vremii drept „o musică vocală cu niște versuri prea frumoase puse pe un ton național plin de armonie și triumfal, cu care a ajuns entuziasmul de patrie în inimile tuturor cetățenilor”. În felul său, Imnul Național este oglinda luptelor și a tradițiilor poporului român și o expresie a identității naționale.

Vorbind despre intonarea Imnului Național vorbim despre conturarea de-a lungul anilor a unei tradiții civice, prin care românii au marcat existența unei națiuni și a unui teritoriu de care sunt mândri că aparțin. Istoria lor zbuciumată este un strigăt de luptă și năzuință la o viață mai bună, iar imnul i-a însoțit mereu dându-le acea determinare pentru a-și atinge țelul în devenirea lor istorică. Apel la conștiința națională, Imnul își găsește reper în tradițiile românilor, în dorința lor de prosperitate și de a fi parte a unei lumi noi. El este un simbol al statului suveran și, totodată, al eforturilor de a îndeplini idealurile de unitate și libertate. Ascultându-l, românii trăiesc aceeași emoție în stare pură de care au parte și atunci când privesc faldurile tricolorului care zvâcnesc forță și determinare, pentru că, alături de stemă și drapel, imnul întregește o emblemă simbolică a națiunii române. Intonat în memoria eroilor, la evenimentele importante, în arenele competițiilor sportive, imnul este tradiție și respect pentru ceea ce am fost și de-a lungul istoriei noastre am devenit azi, pentru a fi în viitor.

Foto: Andrei Gheorghe

29 Iulie, Ziua Imnului Național, trebuie să fie o sărbătoare de suflet pentru toți românii, de pretutindeni, o sărbătoare marcantă pentru națiunea română, menită a-i evoca identitatea și locul său în istoria universală.

Muzica înfrățește Sinaia cu Saanen

Margareta DONOS, Geneva

Yehudi Menuhin și George Enescu la Paris

Relația dintre Yehudi Menuhin și Saanen (sat pitoresc din munții elvețieni) este una de dragoste perfectă cu tot ceea ce implică acest sentiment: reciprocitate, înțelegere, admirație, dedicație, pasiune... Copilul adorat al acestui „cuplu” poartă numele „Festivalul Yehudi Menuhin”, născut în 1956, pus pe picioare de părintele violonist, crescut pe pășunile localității-mame și botezat în biserica din Saanen.

Prima privire admirativă a făcut ca marele muzician să aprecieze nu doar frumusețea naturii în această parte a Elveției, dar să rămână subjugat de caracterul rigid și foarte just al munteanului local – oameni muncitori care trăiesc în uniune perfectă cu natura, care știu să citească în mișcarea norilor și direcția vânturilor. Omul și natura au inspirat artistul pentru a instala universul muzical cu maeștri din lumea întreagă aici, în interiorul bisericii locale, construcția căreia amintește de lăcașele Domnului din unele regiuni ale României. România lui George Enescu, profesorul și apoi prietenul drag și înalt apreciat de Menuhin, este țara unde a descoperit culorile muzicii populare, a muzicii țigănești, unde a luat lecții de vioară – la București ori la Sinaia, acolo unde se găsea maestrul. E suficient doar să privești această poză pentru a înțelege gradul de recunoștință și admirație al elevului față de dascălul său.

În Centrul Menuhin din inima micuței localități Saanen, Doctorul Rolf Steiger, admirator și prieten al lui Yehudi Menuhin, cunoscător pedant și minuțios (așa cum pot fi doar elvețienii), al vieții și carierei acestuia, este mereu gata pentru a fi ghidul lumii muzicale instalate în căsuța din lemn, cândva destinată vânzării de sare și construită cu exact două secole înainte de prima apariție muzicală a maestrului în biserica locală. Ne ghidează mândru prin numeroasele fotografii, obiecte familiale recuperate după dispariția casei artistului și alte publicații interesante, adăpostite de acest muzeu care „nu este un muzeu” –cum precizează ghidul. Găsim aici informații și detalii rare, găsim admirație și recunoștință, ba chiar și celebra vioară fabricată de chinezi, pe care s-a sculptat în lemn capul maestrului, în semn de înaltă apreciere.

La începutul anilor 60 din ultimul secol muzica, vioara și munții au înfrățit Sinaia cu Saanen. Yehudi Menuhin vine să se instaleze în Saanen după lecțiile de vioară din Sinaia ale lui Enescu. În aceeași perioadă sunt inițiate festivalurile de muzică clasică care le poartă numele respectiv: la Saanen și în România în 1958. Yehudi Menuhin a știut să mulțumească poporului român pentru talentul și generozitatea dascălului său participând nu doar la prima ediție din 1958, ci și la alte trei ediții ale festivalului și

Vioara cu capul sculptat

concursului George Enescu. Celebru compozitor român nu a fost niciodată la Saanen, dar a lăsat o amprentă muzicală ziditoare de poduri peste văi și munți: de la București la Alpii elvețieni – prin talentatul său discipol.

În acest an deosebit pentru întreaga umanitate și după șase decenii de activitate neîntreruptă, care oscila între perfect și excepțional, cine ar fi crezut, cine ar fi îndrăznit să presupună anularea ediției anului 2020, cu titlul «Viena»? Răspunsul este dur și implacabil: virusul Covid-19. Organizatorii caută să se adapteze noilor măsuri. În funcție de evoluția acestui obstacol sanitar, precum multe alte festivaluri de vară, Festivalul Menuhin va găsi o altă formă, temporară, de desfășurare ori va lua o vară de pauză.

„Viața este sculptorul nostru” – spunea artistul Menuhin.

Dar, în același timp, este perioada perfectă pentru a vizita localitatea Saanen cu Drumul ei filozofic Yehudi Menuhin. Acesta este un traseu de plimbări și descoperiri ale împrejurimilor localităților Saanen și Gstaad, punctat de 12 panouri, pe care au fost inserate reflecțiile muzicianului, care invită trecătorul să prețuiască viața și natura. Muntenii de aici, cu grijile lor cotidiene, au învățat să aprecieze melomanii de vară, dar parcă se simt mai aproape de pasionații admiratori ai munților, singulari și fericiți în paradisul terestru atât de apreciat de maestru.

Elvețienii fac parte din categoria popoarelor prudente și cumpătate. Așezarea geografică între latini și germanofoni, la răscrucea drumurilor vestice ale continentului european a instalat aici prudența. Probabil ea a fost consolidată și de multiplele dificultăți materiale și economice, prin care le-a fost dat să treacă. Pentru a ajunge la această constatare e suficient să mergi în localitățile muntoase ca să admiri hărnicia și spiritul întreprinzător al munteanului. Viața e grea atunci când ești atât de dependent de capriciile naturii, dar ea se dovedește sănătoasă și plină de înțelepciune. „Străinul” artist Yehudi Menuhin a trăit și învățat de la omul muntelui dificultatea perfecțiunii și prin această tenacitate a fost adoptat de Saanen pentru a deveni «al lor» – al muntenilor. Înainte de a aparține tuturor !

Două mari talente, prin muzică, au redus distanța între munți, croind cărări între țări, durând punți trainice între culturi. Astăzi constatăm cu tristețe că relația atât de greu edificată între două localități de munte din două țări diferite se pierde, precum se subțiază și legătura dintre cele două minunate festivaluri de muzică clasică, lăsate nouă moștenire de marile personalități – Yehudi Menuhin și George Enescu –, aici și acolo. Și noi ce facem ca să perpetuăm aceste minunate intenții de apropiere ? Doar privim, contemplăm, ne lamentăm ? Doar de atâta suntem în stare ?

Foto: Andrei Gheorghe

Simbolul porumbelului

Drd. Geta COICIU DELEANU

Pictorii greco-latini înfățișau alături de motivele decorative cu fructe și flori, păsări: fazani, papagali, corbi, potârniche, coțofene, porumbei. După modelul lor, picturile catacumbelor erau puternic animate nu numai de motivele geometrice și de ghirlande cu flori, dar și de aceste păsări care căpătau o simbolistică creștină. Și anumite pietre funerare erau decorate în acest fel. Alături de miel, porumbelul este o ființă lipsită de apărare întruchipând inocența și pacificarea. Simbol al păcii și înțelegerii, porumbelul apare des în picturile creștine. Porumbelul este menționat de Franz Cumont ca simbol al zeiței dragostei; „porumbeii se plimbau nestingheriți în piețele din fața sanctualelor Zeiței Astarte, sălășluiau în special pe muntele Eryx din Sicilia precum și în Asia Mică. Ei primeau călătorii la Ascalon și se plimbau liniștiți în curtea mării moschei din Damasc și se răsfățau și acum în Piața San Marco din Veneția, unde sunt respectați cum erau cei ai templelor siriene. [Philon Alexandrinul, De Provid. II c 107 [II,646 M], Cf. Hehn, Kulturpflanzen und Haustiere, p. 335 ss.]. În „Grecia antică, porumbeii erau păsările sacre ale lui Venus și erau crescuți în sanctualele zeiței (...). În Sfintele Scripturi (...) porumbelul îi vestește lui Noe sfârșitul potopului, aducându-i o crenguță de măsline. Mai mult, este și imaginea Sfântului Duh care se arată astfel la Botezul lui Hristos, la Bunavestire și în multe alte episoade religioase (...). Porumbelul a devenit și simbolul Fecioarei Maria, apărând ca atare și în scenele imaculatei concepții.” „În povestea

biblică a Facerii, păsările apar în a cincea zi (...). Porumbelul yonah, în ebraică, peristera, în Septuaginta este singura pasăre care poate fi adusă ca jertfă. Fecioara aduce doi porumbei sau două turturele ca jertfă, când îl aduce pe Iisus la templu. Tertulian, în Despre botez, citat de Frederick Tristan, considera că cei Patru Evangheliști au ales să reprezinte Duhul Sfânt în simbol de porumbel datorită <<curățeniei și inocenței sale precum și - asemeni porumbelului lui Noe, care a anunțat iertarea vechilor păcate - prin faptul că este vestitorul ieșirii creștinilor din blestemul originar>>”. (...) „Porumbeii aparțineau la propriu zeiței dragostei (...)” [Plutarh, De Iside, 46ss.]. Anticii au preferat să vadă în porumbel simbolul iubirii pure, în defavoarea conotației negative a iubirii și dezmățului, cum au preluat-o renaștenștii.

Porumbelul alb a fost interpretat și ca simbol al Maicii Domnului. În Cântarea Cântărilor scrie: „Dar ea e numai una, porumbița mea, curată mea; una-i ea la a ei mamă, singură născută în casă.” [Cântarea Cântărilor, Cap. 6, 9, Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008, p.675.].

Ciprian, citat de Tristan, vedea în porumbiță Mireasa lui Christos, Biserica: „ea este pură, plină de virtute, și nu poate fi întinată”. [Ciprian, Despre unitatea Bisericii, VI, p.97.]. Există dovezi arheologice atât în țara noastră cât și pretutindeni, în fostele teritorii ale Imperiului Roman, care atestă utilizarea acestui simbol. În România, au fost descoperite: un opaiț, la Dej,

Moigrad, un vas la Moigrad, și o gemă la Romula toate reprezentând porumbei, simbol al Sfântului Duh, cel care sfințește în vederea euharistiei. [Gudea și Ghiurco, p 79.].

“Începând cu Constantin, porumbelul apare alături de monograma lui Christos. Nu mai este vorba despre Duhul Sfânt, ci de <<spirita santa>>, sufletele credincioșilor. Sensul acesta este întărit și de <<palumbus sine felle>> (porumbelul fără fiere, fără umori, adică în întregime inocent și pur) care se poate citi pe unele epitafuri din secolul al III-lea. ”

Porumbelul apare și în imagini compozite. Un exemplu îl constituie placa de marmură de la Muzeul Pio, Vatican, din secolul al III-lea, în care sunt alăturate mai multe elemente simbolice alături de figura lui Iisus Hristos, situată central. ”În partea stângă, porumbelul cu ramura de măslin provine din simbolistica potopului lui Noe, iar în dreapta, cele două inițiale ale numelui lui Hristos întregesc această compoziție gravată

în care rolul liniei cu diversele ei valențe este preponderent.” [Marcel Gh. Muntean, Tipologia artei bizantine, Editura Renașterea, Cluj–Napoca, 2012, p.30.]

“Ne vom opri și asupra unei figuri care reprezintă un interes deosebit: porumbelul alături de un vas sau bând din acest vas, ca și imaginea complementară, porumbelul gustând din strugure. În primul rând este vorba de un simbol euharistic: sufletul curat care bea din vinul conținut în cupă. Dar se pare că această emblemă este mult mai complexă. Vasul, din care uneori cresc plante, reprezintă Paradisul terestru (...) Porumbeii care vin să guste din el sunt sufletele defuncților care își sting setea la acest izvor original. Este vorba despre acel refrigerium, dar ceresc de care se pot bucura sufletele atunci când cunosc fericirea veșnică. După traversarea deșertului existenței terestre, sufletul celui drept găsește cu ce să-și aline setea întru eternitate.

Foto: Iulia Pană

Dublul sfârșit/început – de veac și de mileniu – a readus în actualitate o veche expresie: țap ispășitor. Un cotidian de mare tiraj sublinia nu demult că „premierul X.Y. nu are de gând să joace cartea țapului ispășitor”. Puțină antropologie și simbolistică ne vor ajuta să deslușim temeiurile acestui refuz. Țapul ispășitor este, conform DEX-ului din 1975, „o persoană asupra căreia se aruncă vina pentru greșelile altora.” Dar țapul ispășitor nu-i totuna cu acarul Păun, nu-i o victimă obscură aruncată în gura flămândă a justiției. Țapul ispășitor trebuie să fie o persoană plină de vitalitate, impozantă, care iese din rând. Tradiția sacrificării sale rituale e veche, inclusiv la români, chiar dacă Dicționarul Limbii Române coordonat de Sextil Pușcariu invocă drept posibil model al expresiei germanul Sündenbock și francezul bouc emissaire. Că e vorba de o zicală ancestrală stau măturie substantivul țap, moștenit din limba traco-dacilor și adjectivul ispășitor, împrumutat de români de la paleoslavi. Ispășirea, ispașa, ispășania, spășenia sunt cuvinte românești arhaice, cu o circulație intensă încă pe la mijlocul secolului al XIX-lea.

Ispășirea are înțelesuri multiple. Unul dintre ele se referă la constatarea și estimarea pagubelor produse de vite prin semănături. Dacă

oamenii se comportau irațional, deci aidoma dobitoacelor, ispașa era obligatorie. Când – răsfoiți, rogu-vă, Amintirile din copilărie ale lui Creangă! – neastâmpăratul Ionică și „nebuna” de mătușa Mărioara dau „palancă la pământ [...] vro zece-douăsprezece prăjini de cânepă, frumoasă și deasă cum îi peria” cărpănosul moș Vasile, împreună cu vornicul și pasnicul, strigă pe tatăl naratorului la poartă, „îi spun pricina și-l cheamă să fie de față când s-a ispăși cânepa și cireșele”. Gospodarul se conformează, plătește „gloabă” [amendă – n.n.] și, venit „rușinat de la ispașă”¹, îi trage o chelfăneală zdravănă odraslei neastâmpărate. Plătise și el pentru păcatele altuia...

Alt sens, mai larg, al ispășirii, presupune răscumpărarea prin suferință a greșelilor personale ori comunitare. Cu aceasta ajungem de fapt la rădăcinile primordiale ale expresiei țap ispășitor. Țapul e o ființă ambivalentă, semnificând „puterea genezică, forța vitală, libidoul, fecunditatea.”² Cultivat în exces, libidoul se transformă în desfrâu sexual, simbol,

1. Ion Creangă, *Povești, Amintiri, Povestiri*, ed. cit., p.182. Vezi supra, A-și mânca (pierde) lefteria, p...

2. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, 3, P-Z, ed.cit., p. 397.

la rându-i, de „putrefacție și nelegiuire”. În Bacantele, Euripide menționa că țapul era jertfa preferată a lui Dionysos, zeu metamorfozat o vreme el însuși în țap. Cornut și cu copite de țap era în imaginarul grecilor de odinioară și zeul Pan, alt simbol al sexualității neostoite care „tulbură mintea și înnebunește simțurile”.

La evrei, mitul țapului ispășitor apare în toată splendoarea sa. Textul-cheie este Leviticul, a treia carte a lui Moise, care conține legile leviților, adică ale preoților ce slujeau în temple. La Sărbătoarea ispășirii, celebrată în a zecea zi a lunii a șaptea, marele preot trebuia să se îmbrace cu tunică de in sfințită, să se încingă cu un brâu de in și să-și acopere capul cu o mitră din același material. Odată săvârșite aceste preparative ale ritualului de purificare, Marele Levit primea din partea obștei animalele alese pentru sacrificiu:

Să ia cei doi țapi, și să-i pună înaintea Domnului, la ușa cortului întâlnirii.

Aaron [marele preot – n.n.] să arunce sorți pentru cei doi țapi: un sort pentru Domnul și un sort pentru Azazel (Leviticul, 16, 7-8).

De aici încolo tratamentele rezervate celor doi țapi diferă substanțial. Primul va fi sacrificat zeului Yahve, pentru păcatul poporului. Țapul pentru Azazel [demonul deșertului, pământ blestemat de Dumnezeu și ocolit de vegetație, de forța fecundatoare] era menit surghiunului:

Aaron să-și pună amândouă mâinile pe capul țapului celui viu, și să mărturisească peste el toate fărădelegile copiilor lui Israel și toate călcările lor de lege cu cari au păcătuit ei; să le pună pe capul țapului, apoi să-l izgonească în pustie, printr-un om care va avea însărcinarea aceasta.

Țapul acela va duce asupra lui toate fărădelegile lor într-un pământ pustiit; în pustie, să-i dea drumul (Leviticul, 16, 21-22).

Manipulată inteligent de leviți, obștea revărsa asupra țapului ispășitor povara propriei culpabilități, liniștindu-și astfel conștiința care avea nevoie de un vinovat. Vinile puse în cărca

animalului izgonit erau de tot felul: sperjurul, desfrâul, furtul, însușirea samavolnică a bunurilor aproapelui, lăcomia, însoțirile nelegiuite, pângărirea țării de către băștinași ori de străinii pripășiți în ea. Pentru păcatele căpeteniilor, enumerate într-un capitol aparte, trebuia adus drept jertfă un țap fără cusur.

Din Dicționarul lui Chevalier și Gheerbrant mai aflăm că simbolistica țapului ispășitor are și o altă latură: „Un om este numit țap ispășitor în măsura în care este încărcat cu greșelile altora, fără să fi beneficiat de un recurs la justiție, fără să se fi putut apăra și fără să fi fost condamnat legal.”³ Rămâne de văzut care dintre căpeteniile politice ale tranziției va suporta surghiunul în deșertul uitării, al condamnării fără apel, deșert mai arzător decât Neghevil.

3. Ibidem, p. 400.

"Din când în când trebuie să încerci lucruri care sunt peste capacitatea ta."

Pierre Auguste Renoir

*„Rugul aprins – Icoana Maicii Domnului”,
acrilic pe pânză, lucrare realizată de
Ana Maria Ceară*

Pasionată de desen și pictură încă din frageda vârstă a copilăriei, Ana-Maria Ceară, profesor de pictură și grafică în cadrul Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”, ne dezvăluie astăzi drumul parcurs de la artist la profesor îndrumător în artele vizuale. Fostă cursantă în cadrul instituției, secția Arte Vizuale, clasa pictură prof. Florentin Sîrbu, și absolventă a Facultății de Arte din cadrul Universității „Ovidius” Constanța, specializarea Pedagogia Artelor Plastice și Decorative, în prezent masterandă a Universității Naționale de Arte București, secția ceramică-sticlă – metal, specializarea ceramică, Ana-Maria Ceară își desfășoară activitatea pedagogică cu pasiune, răbdare și profesionalism, într-un cadru relaxant, cald și stimulat, așa cum sunt atelierelor de pictură.

„Deși am fost mereu pasionată de artele frumoase, m-am decis să lucrez mai mult în acest domeniu după ce am conștientizat că pictura îmi oferă o satisfacție sufletească deosebită, pe lângă faptul că îmi oferă o poartă de evadare din

cotidian,” ne mărturisește Ana Maria Ceară.

Despre activitatea pedagogică pe care o desfășoară în prezent, declară următoarele: „Este minunat să ai șansa de a transmite elevilor dragostea pentru artă, să poți fi un reper pentru ei în formarea lor profesională. Din toamna anului 2018 predau pictură și grafică în cadrul Catedrei de Arte vizuale a Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”. Am elevi de toate vârstele și mă bucur să lucrez cu acești elevi care aleg să studieze pictura și desenul în timpul lor liber, nu doar la orele de curs din cadrul școlilor pe care le urmează. La C.C.T.B. vin elevi pasionați

*Comunicări Ancestrale (gresie Pictată),
autor Ana Maria Ceară*

de pictură și desen și pentru mine este o onoare și o bucurie să le fiu îndrumător în acest proces de dezvoltare a capacităților artistice."

Practică pictura, grafica și ceramica, iar sursele de inspirație sunt foarte variate. De la natura umană până la literatură, religie, sau lumea spirituală lăuntrică cu toate stările, senzațiile și

sentimentele ei, toate acestea conduc lucrările sale ca pretexte pentru substratul exprimării artistice.

„Le folosesc ca punct de plecare în lucrările mele. Pe parcurs, este posibil să mă îndepărtez de ele, iar la final lucrarea mea să facă trimitere la alt subiect decât cel ales inițial.” (A.M. Ceară).

Pictura și desenul au atras-o încă de mică. Încă din clasele primare a participat la concursuri de pictură pentru copii, având mereu chemare către acest domeniu. Este membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România și de-a lungul timpului a participat la foarte multe expoziții naționale și internaționale organizate de Uniunea Artiștilor Plastici din România, cât și de Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”, sau de către Universitatea „Ovidius” din Constanța. De-a lungul vremii a obținut premii importante precum: „Premiul pentru debut” – Filiala Constanța Unu a Uniunii Artiștilor Plastici din România, Premiul I - Concursul Național de Pictură și Grafică, „Vespasian Lungu”, Ed. a XXXIII-a, Brăila, Premiul I - Concursul Național de Artă Plastică „Ion Irimescu”, Ed. XI-a, Suceava, iar actualmente, se pregătește pentru o expoziție personală.

Pe cei care doresc să se lanseze în lumea artei, prof. Ana Maria Ceară îi sfătuiește să aibă în vedere că pentru a obține rezultate în acest domeniu este necesar un număr considerabil de ore alocate pentru studiu. *„Perfecționarea în acest domeniu nu se poate face fără răbdare, perseverență și mult timp acordat studiului.*

Proiect cultural „Arderi arhaice / Arderi experimentale” (inițiator: prof. Florentin Sîrbu)

Consider că, la final, satisfacția sufletească compensează toate eforturile.”

Totuși, există elevi pasionați însă fără acel „sâmbure creator” ,sau mai puțin înzestrați cu talent. Despre acest aspect prof. Ana Maria Ceară este de părere că: *„În primul rând trebuie să definim corect acest termen, „talent”. Auguste Rodin spunea că talent înseamnă să iubești ceea ce faci.” Talentul semnifică o capacitate deosebită, un cumul de aptitudini, înnăscute sau dobândite, ce favorizează o activitate creatoare, într-un anumit domeniu. Sunt de părere că elevii care nu se nasc cu aceste aptitudini în domeniul artelor vizuale, au posibilitatea să le dezvolte, dacă sunt foarte pasionați de ceea ce fac, dacă au voință și se mențin motivați. Ei vor fi nevoiți poate să „muncească” mai mult, dar dacă într-adevăr găsesc plăcere în activitatea pe care o fac, vor avea rezultate.”*

Ana Maria Ceară este o persoană ambițioasă, răbdătoare, perseverentă, perfecționistă și un profesor care se bucură de progresele elevilor odată cu ei. Își reproșează adesea că își dedică prea puțin timp liber și muncește prea mult.

Își amintește cu nostalgie că una dintre cele mai mari împliniri ale sale a fost începerea

cursurilor materiale în cadrul U.N.A.R.T.E. București, la Specializarea Ceramică. Însă viața „nu iartă” pe nimeni! În viața oricărui om există bucurii, satisfacții însă și necazuri sau neplăceri. *„Cel mai dificil moment din viață a fost atunci când mama mea a încetat din viață. Dacă aș putea să mă întâlnesc cu cineva din trecut, m-aș întâlni cu mama mea.”*

În încheiere, evocă cu nostalgie persoane care i-au marcat perioade din viață, amintind cu recunoștință profesorii cu care a intrat în contact, de când a început cursurile din cadrul Facultății de Arte (Universitatea „Ovidius”) și ale Centrului Cultural Teodor T. Burada, din Constanța.

„Unii dintre profesorii cărora le-am fost elevă m-au inspirat, mi-au „deschis” o poartă către această lume fascinantă a artei și mi-au transmis această dorință de a fi într-o continuă „cercetare” a capacităților proprii în a reda plastic lumea mea interioară. Le voi fi mereu recunoscătoare pentru aportul inițiativ în procesul meu de dezvoltare ca artist.”

Pentru următorul an, după finalizarea cursurilor de master, Ana Maria Ceară își dorește să realizeze o expoziție personală și să înceapă cursurile doctorale.

Foto: Iulia Pană

Coloniile de italieni din Dobrogea

Cristina Mihaela MANEA

La capătul cozii de pește, în Dobrogea de Nord, acolo unde încep și se termină Munții Măcinului, încă mai trăiesc descendenții italienilor veniți în Dobrogea, la începutul secolului trecut, dar care astăzi reprezintă o minoritate puțin cunoscută de către publicul românesc. Dacă astăzi îi mai putem găsi ca profesori sau ingineri, aproape toți se trag din pietrari și muncitori forestieri. Italienii au fost considerați „nemții Dobrogei”, deoarece, prin disciplină, atenția la detalii și meșteșug, au contribuit la dezvoltarea socio-economică a zonelor pe care le-au populat. Ei sunt strămoșii carierelor de piatră de la Greci și Turcoaia, unde astăzi se exploatează granitul, cea mai dură rocă cunoscută. Tot ei sunt cei de la care oamenii au învățat meșteșugul grădinaritului la linie, al straturilor de legume, asemenea unei grupări pe front. Au venit ca cioplitori în piatră, dar au reușit să făurească și o comunitate, una puternică la fel ca rocile munților în care lucrau, dar care, din păcate, astăzi se stinge.

Comunitatea italiană din Greci

Satul Greci este situat la doar 58 de km de Tulcea, la poalele muntelui Țuțuianu, lângă rezervația naturală Măcin. Altitudinea de 467 m face ca satul să fie situat la cel mai înalt punct al Dobrogei. Numele satului, așa cum afirmă primarul, a fost dat chiar de grecii care au tranzitat regiunea și, descoperind fertilitatea solului, au început să întreprindă activități agricole. Leguma principală pe care aceștia o cultivau era ceapa și astfel cei din jur veneau să cumpere „de la greci”, dând astfel numele satului. În timpul ocupației otomane, așezarea era recunoscută pentru producția de ceapă și era numită „soganlik” care în limba română înseamnă „cepărie”.

Atrași de cererea proprietarilor români de terenuri pentru muncă calificată, „artizanat” - cuttere de piatră, tâmplari, zidari, țari, tagari, agricultori și alții angajați în lucrări de construcție feroviară la sfârșitul și începutul secolului - familii întregi de italieni au plecat din Friuli-Venezia Giulia în Austro-Ungaria și în România aflată sub suzeranitate otomană. Între 1870 și 1880, au fost câteva sute de oameni, în timp ce în următorul

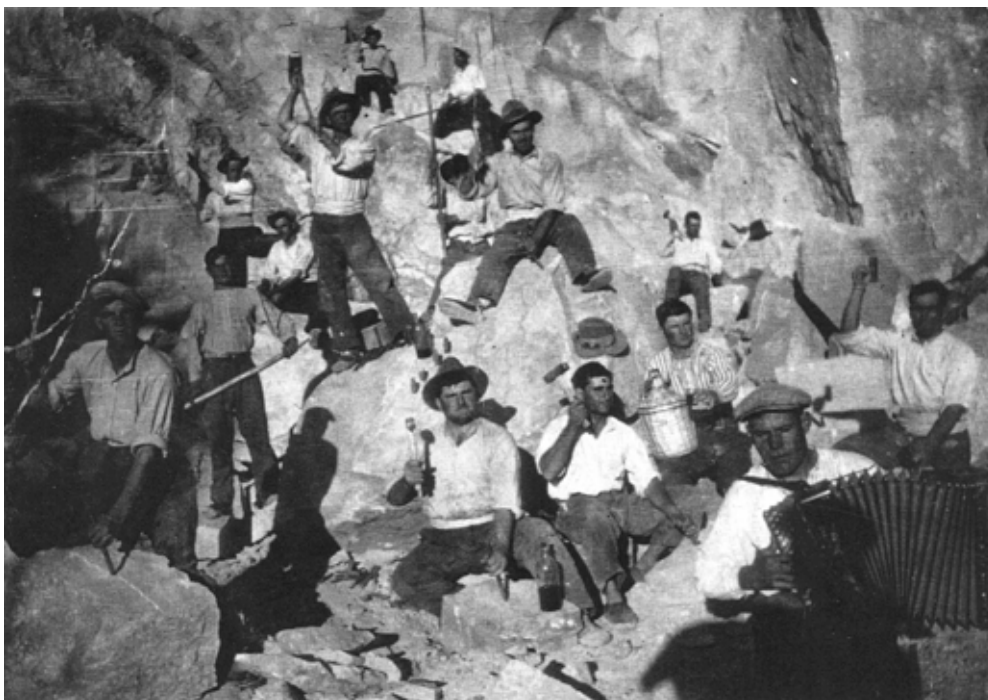
deceniu, cifra este de aproximativ șapte mii de suflete. În primii douăzeci de ani ai secolului al XX-lea, în România existau peste șaiseci de mii de bărbați și femei din Friuli-Venezia Giulia și, într-o mai mică măsură, din Veneto. La Greci, ca și în afacerea Iacobdeal din apropiere, existau două cariere importante dintr-un anumit granit care venea din Munții Hercinici. Cu această piatră dură și rezistentă (cei mai rezistenți din lume, spun ei) a fost construită celebrul pod de la Cernavodă, singurul care traversa Dunărea pe teritoriul României.

Comunitatea italienilor din Greci, județul Tulcea, s-a stabilit în zonă între anii 1882 și 1890, unde au înființat prima carieră de granit din Dobrogea, pe dealul Iacob. Regele Carol I a chemat pietrari din regiunea Friuli din Italia, în anul 1878, pentru a ajuta la modernizarea zonei după ocupația otomană și pentru a realiza legătura dintre Valahia și Marea Neagră. Dintre cei aproximativ 700 de imigranți italieni care au sosit în Dobrogea, la chemarea regelui, în anul 1990, mai existau doar aproximativ 400, majoritatea stabilindu-se în satul Greci, iar restul în Cataloi, Turcoaia, Măcin, Tulcea și Sulina. Astăzi, conform spuselor localnicilor, în sat mai trăiesc aproximativ 100 de italieni, restul întorcându-se în Italia în anii 1990, atunci când statul italian le-a garantat repatrierea.

Tradiția italienilor veniți în Greci rămâne vizibilă și astăzi. De la fântânile din granit, mozaicurile de pe pereți, aceste materiale sunt parte integrantă a culturii imigranților italieni. Întâlnim în Greci bătrâni care, după ce și-au încheiat activitatea din cariera de piatră, reușesc să câștige câțiva bani în plus, prin sculptarea de pietre funerare, meșteșug moștenit de la o generație la alta.

Casele italienilor pot fi recunoscute cu ușurință, acestea fiind construite din piatră, iar în sat descoperim case vechi de peste 100 de ani, care se păstrează datorită materialelor folosite.

Pe lângă meșteșugul pietrei, italienii au adus cu ei și elemente de cultură religioasă, în Greci sărbătorindu-se anual, pe 13 Decembrie, Sfânta Lucia. Localnicii au construit în sat o

Italiani la muncă în Dobrogea

biserică catolică dedicată Sf. Lucia pe care aceștia o consideră protectoarea ochilor. Chiar dacă majoritatea locuitorilor sunt români, în sat rămânând doar câțiva italieni, preoții oficiază, o dată pe lună, slujba în limba italiană. Timpul și-a pus amprenta asupra locuitorilor, generațiile tinere și-au însușit limba română, totuși există câțiva italieni care încă mai vorbesc limba maternă. În perioada regimului comunist, italienilor le era interzis să își vorbească limba, astfel că mulți părinți au evitat să își învețe copiii această limbă, unii de frică, alții de rușine. Dintre cei care încă stăpânesc bine italiana, majoritari sunt cei care folosesc dialectul de Veneto provenit din nordul Italiei de astăzi, iar dialectul de Friuli, caracteristic zonei din care provine majoritatea localnicilor italieni, s-a pierdut.

În urma întemeierii Regatului României (martie 1881), consulatul gestionează fluxurile migratorii. Între 1880 și 1890, atrași de promisiunile de bogăție și prosperitate, zeci de oameni din Friuli, cu familiile lor, vin la Greci, pentru a lucra în cariera din apropiere. Într-un timp scurt, datorită miilor de hectare de teren arabil, devine un centru economic important al regiunii.

Anii celui de-al doilea război mondial reprezintă cel mai mare moment al comunității Friuliene din Greci, ajungând la un număr între patru sute și șase sute de oameni, ca apoi, în decursul anilor, să se reducă la aproximativ

șaptezeci de femei și la foarte puțini bărbați care trăiesc astăzi acolo. Dacă soții au murit în ultimii cincisprezece ani, copiii au plecat în Italia încă de la începutul anilor 90. La căderea regimului Ceaușescu a fost adăugată în 1992, închiderea carierei, deoarece în anul anterior, întreaga zonă a Deltei a intrat în patrimoniul UNESCO.¹

Otilia Battaiola, președinte al asociației Friulian din Greci, spune: „Bunicul meu patern a emigrat cu aproximativ treizeci de oameni în Iași, vechea capitală a Principatului Moldova, pentru a lucra. Cu toate acestea, neexistând locuințe pentru a face față iernii reci, au fost transferați în Dobrogea și chiar în satul Cataloi, la aproximativ cincisprezece kilometri de Tulcea, unde guvernul român le-a atribuit mai multe hectare de teren arabil. Primele așezări italiene din această țară datează din anii ,40 și ,50 din secolul XIX, și chiar astăzi, în centru, puteți merge pe drumul „alienatorilor”, drumul italienilor. Aici s-a născut tatăl meu.

La început, nunțile au avut loc numai între italieni, iar acasă au vorbit atât Friuli cât și Veneto. În timp, doar ultimul dialect a rămas mai aproape de limba italiană, decât idiomele friuliene complexe: Când nu ai vrut să-i faci pe copii să înțeleagă că ai trecut la Friulian. Ce dialect complicat! Eu însămi am ajuns să învăț doar Veneto. Începând cu a doua generație, căsătoriile mixte cu membrii unei comunități

1. whc.unesco.org

românești sunt din ce în ce mai numeroase. Începutul secolului XX este marcat de politicile de colonizare etnică și omogenizare culturală a Dobrogei, implementate de guvernul român, menite să stabilească o majoritate autohtonă, contracarând astfel prezența turco-tătară, care până acum era predominantă. Integrarea, dacă poți spune așa, a fost lentă, dar fără conflicte mari: Chiar și după ce prima generație de căsătorii mixte, eu însumi m-am căsătorit cu un român... Ne-au zis «broskari».

Biserica Santa Lucia a fost construită între 1904 și 1912. Familia valilor donează cinci mii de metri pătrați din teritoriul lor pentru a construi Biserica Greco-Catolică, astfel încât în 1912 preotul parohiei germane Gustav Muller poate sărbători prima slujbă. „În fiecare an, pe 13 decembrie, ne întâlnim în fața bisericii împreună cu italienii din România pentru a sărbători sărbătoarea Sf. Lucia, sfântul protector al vederii - cel mai probabil ales pentru a proteja ochii oamenilor care au lucrat în cariere. În trecut însă, întâlnirile erau mult mai frecvente.

Preotul paroh al bisericii Santa Lucia a fost Vincenzo Pal. Acesta era de origine maghiară, a fost profesor de istoria religiilor și director al Liceului Catolic din București. După ce a petrecut cinci ani la sanctuarul din Madonna delle Grazie, în Città di Castello, el a decis să se mute aici la Greci. Să „reconstruiască, mai degrabă decât să demoleze”, așa cum a spus el, „ce mai rămâne comunității catolice”. Aici, la Greci, nu există nici o credință care să o domine pe cealaltă, atât de mult încât Vincenzo Pal și preoții locali să fie legați de o bună prietenie. Mult mai simplu, „în nenumăratele căsătorii mixte, unde partea catolică era mai puternică, partea ortodoxă a fost transformată și invers”.

Don Vincenzo aduse parohia înapoi la viață, într-o scurtă perioadă de timp, A pus la punct o școală după școală, în care au învățat toți copiii (nu numai italienii, nu numai catolicii cu limba italiană și engleză; astfel a început o dată pe lună să officieze slujba în italiană).

„Până la al doilea război mondial, au venit aici doar preoți italieni. Apoi, după anii 45 au fost înlocuiți cu preoți români care, totuși, au rămas pentru perioade foarte scurte: „Din acest deceniu a început să se piardă folosirea limbii italiene, și după închiderea de către guvernul român a singurei școli italiene din țară”. Misiunea lui Don Vincenzo era de a păstra identitatea lingvistică și culturală a comunității italiene, pe cale de dispariție: „În 2005 au dorit chiar să închidă parohia. După ce i-am scris episcopului de la București, am primit permisiunea de a mă muta

în Greci și de a încerca să țin în viață parohia. Pe scurt, a trebuit să mă numesc pastor al grecilor”.²

Italianii din Cataloi

La fel ca în Greci, găsim în satul Cataloi o comunitate de italieni care locuiesc în armonie cu celelalte etnii prezente.³ Spre deosebire de Greci, astăzi în Cataloi urmele italienilor au rămas doar în amintirile noilor generații deși acesta a fost primul loc în care s-au instalat coloniile italiene. Potrivit izvoarelor istorice, în anul 1899, în Dobrogea erau înregistrate aproximativ 14 000 de persoane de origine italiană. Spre deosebire de coloniile italiene venite în Dobrogea pentru prelucrarea pietrei, italienii din Cataloi nu erau nici pietrari, nici meșteșugari în lemn. Aceștia erau agricultori și proveneau în mare parte din regiunea Veneto din Italia de Nord. Parcursul lor în România nu a fost scurt, ei au început prin cultivarea orezului în zona Moldovei și abia la distanță de aproximativ 10 ani s-au stabilit în zona Cataloi. Ajunși în Dobrogea au continuat activitățile agricole fiind susținuți de statul român care a oferit fiecărei familii câte 15 hectare de pământ. Totuși, în anul 1921, odată cu refuzul acestora de a renunța la cetățenia italiană, au fost expropriați și astfel mare parte dintre ei s-au întors în Italia.

Coloniștii germani

Primii germani au pășit în Dobrogea în anul 1841. În acea perioadă, regiunea nu reprezenta un punct important pe harta Europei.

În toamna anului 1841, un număr restrâns de familii din coloniile Beresina și Leipzig a călătorit spre Măcin unde a rămas peste iarnă, iar în următorul an s-a stabilit în Akpunar (astăzi Mircea Vodă) care era stăpânit de turci. Aceste familii au reprezentat doar o mică parte din toți germanii care au tranzitat România în acea perioadă. Istorisirile bătrânilor ne arată faptul că germanii, la acea vreme, rămâneau într-un loc pentru o scurtă perioadă de timp, mulți dintre ei tranzitând în călătoria lor regiunea Moldovei, Munteniei și chiar partea bulgară a Dunării.

Singura așezare care a fost stabilită în acea perioadă și a rămas până astăzi este colonia „Jakobsohnstal” situată la aproximativ 6 kilometri nord de Brăila.⁴

În 1842, coloniștii germani au început primul val de emigrare, fiind în principal comercianți

2. arhiva.roasit.ro

3. B. Zsuzsa, În căutarea țărâmului promis: Italianii din România, Editura ISPMN, 2017, p. 80

4. R. Rueb, The Original Settlement by Germans in Dobrudscha. Mitteilungsblatt, March 2009.

și lucrători, astfel punând bazele coloniei din Malcoci. Următoarea mare colonie germană a fost reprezentată de Atmangea, fiind formată de către fermierii care locuiau în Akpunar. La fel ca și în Malcoci, germanii care s-au stabilit acolo și-au însușit terenurile și pentru a putea instaura ferme au produs defrișări masive.

În timpul războiului din Crimeea, mulți coloniști germani au luat drumul Dobrogei de teama de a nu fi asupriți, astfel luând naștere cele două așezări germanice care au rezistat până astăzi: Cataloi și Ciucurova. Imediat după fondarea acestor colonii s-a produs un aflus mare de coloniști din Jakobhnstal.

Satul Cataloi reprezintă finalul primei faze a colonizării germane din perioada 1841-1865.⁵

Biserica Baptistă din Cataloi

Biserica Baptistă din Cataloi a fost înființată în anul 1862, iar între anii 1866-1867, după venirea mai multor baptiști, s-a construit prima casă de rugăciune, având ca pastor pe August Liebig, venit de la București. Biserica Baptistă înființată într-un timp foarte scurt s-a dovedit a fi foarte eficientă și în doar doi ani a reușit să convertească majoritatea populației germane din localitate. Fiind o biserică închisă, toți germanii care au aderat la aceasta erau obligați să renunțe la activități de ordin confesional din cadrul altor biserici.

Mișcarea baptistă are în Dobrogea punctul de plecare chiar în centrul satului Cataloi, pe strada principală care face legătura cu Tulcea. Conform surselor istorice, se consideră că primii misionari ai bisericii au fost într-un număr restrâns, în jur de 20-30 de persoane, crescând ulterior odată cu libertățile religioase și cu migrarea germanilor din Ucraina.⁶

Casa era una simplă, aceasta putând fi ușor confundată cu o casă de locuit, neavând turlă sau alt indiciu de biserică.

După plecarea pastorului August Liebig în Ucraina, biserica din Cataloi a revenit fratelui acestuia, Helmut Liebig, care a slujit până în anul 1889, fiind urmat de către Hans Folk și Marton Isler. Toți pastorii din cadrul bisericii au aderat la circuitul închis al cultului și astfel adepții ai bisericii au rămas doar familiile germane. Acest fapt poate fi considerat motivul pentru care biserica a dispărut după anul 1941 când membrii

săi au părăsit țara întorcându-se în Germania. La scurt timp casa de rugăciune a intrat în patrimoniul statului, a primit alte destinații de utilizare și ulterior a ajuns în paragină.⁷

Turcoaia – sat italian la origine

Primii italieni s-au stabilit în Turcoaia în anul 1897, când în zonă au sosit aproximativ 300 de persoane. Mare parte dintre aceștia făcea parte din pătura de jos a societății italiene, majoritari fiind bărbați veniți în căutarea unui trai decent. În acea perioadă, în apropierea satului existau colonii muncitorești de italieni, dar care au dispărut în timp, cum a fost satul Iacobdeal, care era așezat în apropierea actualului lac Iacobdeal. Pentru o scurtă perioadă de timp, satul Iacobdeal a avut o școală și o biserică pentru oamenii care locuiau acolo, având în vedere distanța de aproximativ 3,5 kilometri între așezare și comuna propriu-zisă.

Principala activitate a italienilor, la fel ca în Greci, era aceea de a prelucra piatra în cariera de granit din zonă. Proprietățile geologice ale Munților Hercinici au oferit locuitorilor pârghiile necesare progresului economic și astfel i-a determinat să rămână în Dobrogea.

Aspectele culturale cu care au venit în zona județului Tulcea sunt ușor de recunoscut. Portul popular italian evidențiază faptul că aceștia proveneau dintr-o țară în care, la acea vreme, industria textilă era foarte bine dezvoltată. Printre obiceiurile vestimentare caracteristice coloniștilor se numără faptul că bărbații nu ieșeau pe stradă fără să poarte pălărie, iar cu ocazia zilelor festive papioanele și gulele tari erau nelipsite. Femeile purtau rochiile lungi, în culori diverse cu mâneci albe numite „balcană” sau fuste lungi și drepte de culoare închisă denumite „gonere”. Întreaga vestimentație a italienilor denotă un aer simplu, sobru pe alocuri, dar rafinat datorită materialelor de calitate.

În anul 1928, I. Simionescu notează faptul că în Turcoaia numărul de italieni scăzuse dramatic, dar cei câțiva rămași păstrasera atmosfera vie a culturii europene.⁸ De atunci și până astăzi lucrurile s-au schimbat. Majoritatea lucrătorilor din carieră sunt români, iar în localitate regăsim doar nume cu rezonanță italiană și câțiva bătrâni care deși au originile în îndepărtata Italie, au rămas doar cu amintirea obiceiurilor specifice. Între aceștia se află bunica mea, născută în anul

5. S. P. Bolovan, I. Bolovan, Germanii din România: perspective istorice și demografice, Fundația Culturală Română, 2000

6. D. Dobrinu, D. Mănăstireanu, Omul evanghelic. O explorare a comunităților protestante românești, Polirom, 2018

7. D. Dobrinu, D. Mănăstireanu Omul evanghelic. O explorare a comunităților protestante românești, Polirom, 2018

8. I. Simionescu, Lecturi geografice de prin țară, Ed. Cartea Românească, 1928, p. 96

1933, din părinți italieni, dar căsătorită cu un român.

Povestește adesea despre satul Iacobdeal, despre obiceiuri, tradiții și religie. Deși botezată ortodox, păstrează și astăzi rugăciunea catolică învățată de la părinți. Așa cum am afirmat mai sus, în perioada comunistă, italienii nu au fost foarte agreați, astfel că le era interzis să-și vorbească limba în public, fiind jigniți cu apelativul de “furlani”. Am auzit-o vorbind foarte rar cu câteva verișoare care trăiesc în Greci, italice, vorbitoare ale dialectului Veneto.

Cariera de granit de la Turcoaia

Din punct de vedere geologic, satul Turcoaia reprezintă o sursă principală de roci cu o importanță mare în domeniul construcțiilor.

Granitul se regăsește cu precădere în Dobrogea de N-V grație prezenței munților Hercinici ce se întind de la Brăila către Babadag și Hamangia, iar muntele din dreptul satului Turcoaia este format complet din granit.

Un alt motiv pentru care cariera din zonă a avut parte de un progres rapid este apropierea față de cel mai facil mijloc de transport: transportul pe apă. Pentru exploatarea acestei roci a fost înființată societatea „Turcoaia-Granit”⁹ care deținea la acea vreme unele dintre cele mai moderne instalații de extragere, prelucrare și transport:

„Turcoaia-Granit a făcut instalații moderne pentru exploatarea rațională a zăcămintului. Astfel găsim pe șantierul acestei întreprinderi perforatoare mecanice cu aer comprimat, planuri inclinate aeriene, care transportă materialul de pe șantier direct în șlepurile de pe Dunăre și, în genere, tot ce este mai modern și rațional în exploatarea de carieră.”¹⁰

Datorită calității ridicate a rocilor extrase și a faptului că prețul de transport era cu mult diminuat față de alte zone geografice ale țării, cariera de la muntele Carol I a produs granitul necesar pavelor care au fost instalate în capitală și în multe alte orașe ale țării, dar și peste hotare, la Odesa sau Kiev.

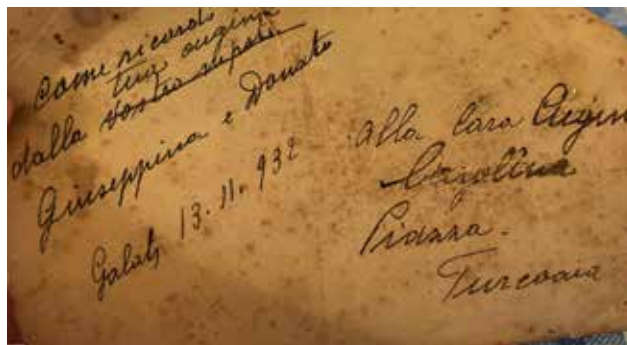
În final, trebuie să menționăm că satele din județul Tulcea reprezintă o mixtură omogenă

9. Al. P. Arbore, Noi informații etnografice, istorice și statistice asupra Dobrogei, apud Analele Dobrogei, anul XI/1930

10. Al. P. Arbore, Noi informații etnografice, istorice și statistice asupra Dobrogei, apud Analele Dobrogei, anul XI/1930

Familie de italieni. Sursa foto: arhiva personală

Sursa foto: arhiva personală

de etnii care conviețuiesc în armonie de secole întregi, iar elementele particulare ale culturii fiecărei etnii par să se păstreze în același timp în care se împletesc armonios cu datinile și obiceiurile românești. Acesta este un proces firesc, pașnic, care are ca scop pe de o parte, uniformizarea etnoculturală a regiunii, dar pe de altă parte care reușește să mențină vii trăsăturile caracteristice fiecărui popor care a poposit pe meleagurile noastre.

Foto: Andrei Gheorghe

Amintiri

Oameni și locuri

Viorel Gh. CHIURTU

Dramul de noroc – care se pare că a fost mai mare de un kilogram – ne-a plasat cu noul loc de muncă chiar pe malul Mării Negre, într-o clădire construită după o arhitectură originală în stil neo maur în anul 1899. Un adevărat palat, ca acela din poveștile mumei Floarea, unde locuiau numai zmei, zâne și împărați. O clădire cu două etaje, cu o sală de primiri la parter bătută numai în mozaic precum cel descoperit în buza portului, realizat de meșteri iscusiți de pe vremea romanilor, solidă și impunătoare, înfiptă într-o stâncă, la poalele căreia se aud cum se izbesc pletele albe ale valurilor mării, venite din infinita ei întindere albastră.

Construcția a fost realizată după planurile arhitectului Grigore Cerchez comandată ca reședință de vară de către numismatul Mihail Șuțu. Ea a fost așezată chiar la marginea portului Tomis, pe un pinten de stâncă. Palatul Șuțu este o adevărată perlă arhitecturală a Constanței. La exterior impresionează o terasă-galerie care are acoperișul susținut de coloane cu arcade. Sălile din interior sunt decorate în stilul palatelor arabe din Damasc și Alger, având elemente specifice palatelor turcești din Constantinopol. Plafoanele sunt policrome, iar interioarele din lemn. Deosebită este și scara în spirală, construită aproape de structura zidului exterior

1963. Profesorii Școlii populare de artă

și a pintenului de stâncă permițând coborârea direct pe plajă sau la fostul debarcader pe care Mihail Șuțu îl amenajase pentru a plimba cu ambarcațiunile vremii pe valurile albastre ale mării înspumate – valuri ce se spărgeau chiar la poalele palatului – musafirii, care nu erau puțini în timpul sezonului estival.

Din punct de vedere afectiv și emoțional, nu ne despărțisem decât cu câțiva zeci de metri de Piața Ovidiu pentru că Vila Șuțu, unde era noul nostru loc de muncă, se afla în partea de nord-est a peninsulei, destul de aproape de statuile celor două mari valori ale literaturii universale, Ovidiu și Mihai Eminescu, răsărite din aceeași rădăcină latină.

Peninsula constănțeană, unde trăiește de peste două mii de ani poetul latin exilat la Pontul Euxin și cu mai tânărul său frate de visare Mihai Eminescu, este zona cea mai căutată și frecventată de vizitatori. Aici se află cele mai

importante și originale vestigii ale Cetății Tomis.

Această limbă de pământ este o adevărată minune a naturii. Ea reprezintă un pinten de pământ curajos care pornește din trupul străbunei Dobroge și coboară să vorbească trecătorilor prin timp de nemurirea lor. Ovidiu străjuiește piața ce-i poartă numele, devenită celebră, iar Luceafărul poeziei românești, așezat la malul mării de unde admiră cum își scaldă marea malurile.

Din zona Pieței Chilie veneau la Centrul de creație bărbați și femei, flăcăi și cadâne să arate ce voci de privighetoare au, ce dansuri au adus cu ei de prin locurile de unde au venit

străbunii lor sau să arate la ce instrumente știu ei să cânte, muzica, în general, dar și cum mânuiau arcușul viorilor ca pe baghetele magicienilor, acordeoniști ale căror degete alergau cu iuțeala fulgerului pe claviatura burdufurilor. Unul dintre acești virtuozii cântăreți la acordeon venit din Piața Chilie, care ajunsese să-l egaleze în interpretare pe celebrul Fărâmiță Lambru, Nicu, a fost angajat de directorul Casei de creație, ca șofer pe mașina instituției.

Sady Herșcovici știa să se orienteze și să pună în valoare orice împrejurare folositoare acțiunilor sale. În felul acesta, oriunde mergeam în deplasare în Dobrogea, aveam cu noi un virtuoz al acordeonului, un om cu o ureche muzicală deosebit de fină, ce nu pregeta să se alăture formațiilor artistice existente în satul respectiv și să le acompanieze la acordeonul pe care îl purta cu el tot timpul în mașină. Le ajuta să învețe melodii noi sau să pregătească spectacolele ce

1964. Echipa ansamblului Brâulețul

aveau loc pe scenă până spre miezul nopții.

Împodobirea expozițiilor deschise în marea sală a Vilei Șuțu cu cusături orientale purtau semnătura unor iscusite turcoaise și tătăroaice din Piața Chiliei sau de prin sate ca Fântâna Mare, Căugăgia, așezări locuite în majoritate de turci și tătari. Fiecare dintre acești creatori populari ținea să se mândrească și să arate cât de pricepute și talentate sunt în a înflori iile și covoarele cu care se primeneau la sărbători și la nunți și cu care își împodobeau locuințele.

Din Piața Chiliei ori din Anadalcioi și alte așezări din Dobrogea cu etnii turcești, macedonene, bulgărești, lipovenești, italiene etc, au răsărit nume de muzicanți, interpreți, poeți, cântăreți de muzică populară: Elena Roizen, Aneta Stan, Marinică Iordache sunt doar câteva.

Renumitul Ansamblu de muzică populară Brăulețul, a cărei orchestră era alcătuită numai din muzicanți ce absolviseră miniconcertele date seară de seară în Piața Chiliei, în jurul unei cafeluțe pregătită la nisip îl avea la pupitru ca dirijor pe virtuozul Gheorghe Parnica, născut și crescut tot în această a doua piață celebră a Constanței. Ei sunt cei ce au adus în scenă melodiile învățate de la strămoși, cu acel ritm oriental, luminos, molcom și meditativ care caracterizează cântecul de azi al Dobrogei.

Cea mai frumoasă amintire despre veritabilul Ansamblu de muzică populară dobrogeană Brăulețul – pe care nu numai noi, cei ce îl

1965. Viața de scenă a Școlii populare de artă

însoțeam peste tot, pe litoral ori la munte, pe Valea Prahovei, unde prezenta spectacole, dar și spectatorii – este aceea legată de imposibilitatea unuia dintre membrii orchestrei, de origine turcă, Ali, un tânăr violonist, un băiat extrem de disciplinat, supus și ascultător, nu reușea să rostească corect denumirea renumitei podgorii dobrogene Murfatlar, atunci când toți membrii orchestrei trebuiau să susțină vocal solistul cu un refren. Înainte de fiecare spectacol era chemat în culise și era pus să repete de zeci de ori acest cuvânt:

- Măi, Ali! Zi așa: Murfatlar!

Ali, cu figura lui blândă, sinceră, de copil ascultător, spunea corect Murfatlar. Repeta singur cuvântul de zeci de ori. Când intra în scenă și îi venea rândul să intre orchestra să susțină vocal solistul, se auzea răspicat spre... deliciul spectatorilor și uimirea colegilor din orchestră cum Ali al nostru ataca ca o... soprană de

1964. Formația de dansuri a Ansamblului Brăulețul

coloratură de îi acoperea pe toți cu... Muflatarul lui!... După fiecare spectacol, Ali își cerea mii de scuze, începea să repete cuvântul de zeci de ori, pe care probabil și în somn îl rostea corect. Când era pe scenă însă vocea lui, de altfel destul de melodioasă se auzea în toată sala: La Muflatar, la Muflatar... S-a încercat în repetate rânduri să-l determinăm pe Ali să rostească corect numele renumitei podgorii dobrogene, dar oricât de mult a gustat și el din licoarea lui Bachus culeasă de pe dealurile calcaroase ale Basarabilor sau Nazarcei, limba lui moștenită de la mama turcoaică tot nu s-a dezlegat pe românește. Poate în această poticnire lingvistică să fi crescut și valoarea renumitei piese de muzică populară La Murfatlar, la Murfatlar... care l-a atras și pe marele nostru naist Gheorghe Zamfir și a compus un imn al păcii cântat și înregistrat în aproape toate țările lumii.

Să mai notăm că tot din acest spațiu de autentică trăire și simțire, care se cheamă Piața Chiliei, a pornit și un mare talent ce avea să-l egaleze pe Nea Mărin al oltenilor. Este vorba de Jean Constantin, cel ce adeseori se oprea în biroul la care venise să-și desăvârșească pasiunea de expresie vioreaua mea să-i ceară părerea despre un monolog, o schiță sau vreun moment satiric. Ca actor al Teatrului de Estradă Fantasio din Constanța, în timpul cât nu era pe scena teatrului unde fusese angajat și delecta publicul cu neîntrecutul comic Gelu Manolache, Jean își oferea talentul și priceperea cu generozitate și pentru instruirea și îndrumarea unor formații de actori amatori din regiune, în special brigăzile artistice de agitație. Cu politețea și respectul său proverbial față de interlocutor, intra tiptil în birou, se așeza pe scaun și spunea:

- Nea Viorele! Ia vezi mata: merge cupletul ăsta?

Și, uitându-se în dreapta și în stânga, cu privirea rămasă ațintită asupra ușii, ca să fie sigur că nu intră nimeni să ne audă, adăuga:

- Știi, mata, ce zic tovi...

- Ce zic, măi Jeane?

- Ei, te faci că nu știi! Să fie pe linie!

După ce-l citea, noul metodist al Casei de creație, venit de la partid – așa se dusese vestea în rândul instructorilor de formații de estradă și al brigăzilor artistice – să asigure puritatea textelor spuse pe scenă, acesta îi spunea, spre uimirea actorului:

- Măi, Jeane! Să știi că asta nu e pe linie... E pe lângă linie și de aceea cred că merge mai bine decât dacă ar fi fost pe linie.

Pentru un moment, actorul Jean Constantin, de obicei vesel, pus pe glume, devenea serios și

1966. Sady Herșcovici și Nicolae Rădulescu, primii directori ai Școlii populare, alături de colegii lor

lua o poziție oficială, gravă:

- Tovarășe metodist, vrei să mă băgați în bucluc! Păi dacă spun chestiile astea pe scenă, nu mă leagă ăia?

- Care ăia, tovarășe Jean?

Râzând ca și când ar fi fost complice, Jean întreba naiv, copilărește:

- De acolo, de la partid, de unde vii dumneata...

- Eu nu vin de la partid, Jane! Vin de la ziar că n-am vrut să fac militărie cum cântă... partidul!...

- Așaaa! – se mira actorul începând să-și vină în fire. Păi mi-au zis colegii că a venit unu' de la partid cu cuțitul care să facă textele harceparcea... Eu de-aia am venit: să văd ce o să ziceți de cupletul ăsta că i-am cam... înțepat pe unii tovarăși... Ce ziceți: o să-i usture?

- Nu prea!

- Cum zici, bre, nea Viorele, că n-o să sară în sus când or auzi ce le-am zis?

- Trebuia o țeapă mai mare și mai ascuțită, Jane!

- Ai, bre, că mă sperii! Dumneata vrei să ne lege pe amândoi?

- Nu, Jeane! Nu ne leagă nimeni dacă înțepăm în mod artistic, atunci când trebuie și unde trebuie. Vreau să înțelegeți că de acum înainte, de pe scenă nu vom mai face propagandă cu steaguri... Vom încerca să transmitem, cu ajutorul artei, mesaje publicului și nu lozinci! Steagurile și lozincile să se ducă și să se spună la demonstrații, nu pe scenă. Pe scenă vom aduce

1977. O formație de dansuri populare dobrogene

miniatura, schița satirică, umorul, mesajul pe care spectatorul să-l perceapă râzând.

Discuția din ziua aceea cu talentatul actor venit din Piața Chiliei, Jean Constantin, adevăratul și neuitatul Nea Mărin al dobrogenilor, a avut efectul scontat: cei care se speriaseră de cenzura trimisă de partid la Casa de creație, au început să vină rând pe rând la noul metodist și să-i încredințeze textele spre lectură și aprobare pentru punerea în scenă la formațiile pe care le instruiău. Printre aceștia ne aducem cu plăcere și respect aminte de nume precum: Mircea Adam, Alexandru Bucelovschi, Ștefan Raicu, Geo Vlad, C. Cârneci, I. Colac, Fritz Braun, regizorul Constantin Dinischiotu, dirijorul Boris Cobaslian, profesorul Dem Diaconescu, cunoscutul actor Gelu Manolache etc.

Mircea Adam era un creator de texte și un riguros regizor de spectacole de estradă, un om cu o cultură vastă. Absolvise două facultăți, dar pentru că nu se încadră de bună voie în armata partidului, fusese trimis și el la munca de jos. Culmea! Tot la o turnătorie de piese de schimb pentru tractoare, nu la cea de la Cobadin, unde era să ajungă vioreaua mea, ci la cea de la S.M.A. Sibioara. Se vede treaba că aceia care îi sancționau pe cei ce nu se supuneau liniei partidului aveau o predilecție pentru... turnătorii! Găsind repede același limbaj și având aceleași gusturi artistice cu vioreaua mea, între cei doi s-a legat prima și cea mai durabilă prietenie cu acest om extrem de talentat și iubitor de dreptate și adevăr. Cu ajutorul și dăruirea acestui om de o noblete rară, noul metodist a reușit să-i facă pe instructorii formațiilor artistice să înțeleagă că mijloacele artistice care plac publicului și au eficiență educativă sunt miniaturile, scenetele

satirice, monologurile și cupletele ce țintesc în mod artistic în laturile negative ale omului, care aduc în fața publicului activități și comportamente necivilizate ce trebuie înlăturate din societate. Prin întocmirea unor texte și punerea în scenă a unor spectacole în această manieră artistică, regizorală s-a reușit în scurtă vreme să se diminueze acele spectacole ce semănau cu niște mici demonstrații de stradă de 1 Mai sau 23 August, unde se fluturau steaguri roșii și tricolore și se strigau lozinci mobilizatoare.

S-a trecut treptat-treptat și s-a reușit în mare parte să se apeleze la aducerea elementelor poetice, muzicale și coregrafice culese din satele Dobrogei, de la bătrânii de diverse etnii

și, în felul acesta, mișcarea artistică din Dobrogea a reușit să se prezinte în confruntările zonale și pe țară cu un mozaic de spectacole specific tuturor etniilor ce trăiesc în această originală parte a țării.

Mircea Adam a creat textul Cu proverbe și zicale... și l-a pus în scenă după o concepție regizorală proprie cu formația de estradă a Casei de cultură din Babadag. Rezultatul? La festivalul formațiilor de gen pe țară formația a cules aplauze în șir din partea bucureștenilor spectatori iar juriul i-a acordat premiul întâi și titlul de laureată. Pentru obținerea unor astfel de lauri, Mircea a muncit luni de zile, zile și nopți, cu formația pentru a o aduce la gradul de interpretare și transmitere a mesajului de calitate dorit; fiind muncitor, după ce ieșea din schimbul de noapte de la turnătoria din Sibioara, era luat și dus cu mașina cale de 100 km la Babadag, unde repeta non stop, zeci de ore, cu actorii amatori, toți salariați, dar electrizați și îndrăgostiți de pasiunea cu care regizorul lor îi învăța cum să cucerească publicul prin intermediul artei transmise de pe scenă, a înțelepciunii, a talentului.

Pentru obținerea unor astfel de metamorfoze în arta amatoare a Dobrogei, au fost cheltuite mii de ore de muncă și nesomn. Se poate spune că toți cei cinci salariați ai instituției angajată total în această nobilă misiune de promovare nealterată a creației și talentului numeroaselor etnii s-au întrecut pe ei înșiși în a descoperi și ajuta orice creator cu evidentă înclinație și talent să ajungă pe scenă în spectacolele mult gustate și apreciate de public. Este suficient să amintim că amploarea fenomenului cultural-artist al populației din întreaga țară ajunsese la cote de interes și calitate nemaîntâlnite, ele

fiind reunite în atât de urmăritele spectacole din suita Dialogului de la distanță. Actorii amatori, racordați la cultura populară, predau adevărate lecții de fiecare dată de pe scenă, prin intermediul artei, înțelepciunea și frumusețea culeasă din proverbele, zicalele, datinile ancestrale ale trăitorilor de pe meleagurile românești.

Toate aceste comori au fost strânse, îngrijite de cei cinci metodiști și publicate în volume de poezie populară, proză, culegeri de elemente coregrafice și melodii specifice fiecărei etnii dobrogene. *Flori de mai* și *Din toată inima* sunt doar două din culegerile concepute și editate sub directă îngrijire a viorelei mele. Ținea neapărat să ofere celor care pun în scenă programe artistice de estradă să aibă la dispoziție texte de calitate, monoloage, cuplete și schițe destul de acide pentru a lupta împotriva năravurilor și apucăturilor de prost gust. Tot pe aceeași linie se înscrie și strădania lui de a edita (pasiunea pentru jurnalistică nu-l părăsise) un buletin informativ în care erau publicate la fel cuplete, monoloage, scenete, miniaturi scrise de membrii cercurilor literare de creație.

Derulând filmul amintirilor nu pot fi omise numele unor neobosiți și împătimiți slujitori în descoperirea, culegerea și transcrierea acestor inestimabile comori al artei populare dobrogene care erau angajații Casei de creație.

Prinși în dansurile macedonene, bulgărești, turcești ori grecești sau ucrainene, tanti Ludmila, o rusoaica venită în Dobrogea de prin stepele baikale și cu Nea Buruc își lăsau picioarele să se împleticească după melodia dansului specific în care se prindeau seară de seară, până la miezul nopții, neobosind niciodată din dorința de a învăța sensul pașilor acelor jocuri pe care apoi să-i scrie în culegerile de dansuri populare editate de Casa de creație.

Demne de consemnat sunt dăruirea și pasiunea cu care muzicologul Casei de creație, Emil Frusinescu, își conducea cu bagheta lui magică corul de câte 200 de persoane din satul natal, Baia, ale căror melodii se unduiau în căminul cultural întocmai ca valurile Dunării din cunoscuta melodie dobrogeană *Hai, Dunărea mea*. Bonomia și sfătoșenia teatrologului Casei de creație, Nicolae Udroi, calmul și rigurozitatea scriitorului Marin Porumbescu sau finețea cu care artistul plastic Gheorghe Fircă îi ajuta pe împătimiții culorilor să le așeze pe pânză! Sunt

alte nume de... prieteni și trebuie subliniată dăruirea cu care acești simpli slujbași își făceau datoria pentru valorificarea numeroaselor comori etnografice ale Dobrogei. Prezența acestor oameni în toate localitățile Dobrogei, cu bunăvoința și încărcătura lor de cunoștințe în materie a dus la afirmarea nu numai a unui fenomen cultural artistic specific dobrogian, dar și la ieșirea la rampă a unor talente autentice în arta scrisului. Iată unul din ele, pe care l-am primit ca pe un mesaj de recunoștință chiar când rescriam însemnările de față. Este vorba de volumul de poezii *Către... Sănătate! Pace! Soare!*, a cincea carte pe care fostul textier, regizor al spectacolelor Casei de cultură din Hârșova a scos-o de sub tipar. Pe prima pagină a cărții, poetul Geo Vlad, tânărul abia venit atunci din armată în funcția de instructor al Casei de cultură din Hârșova, notează și câteva din gândurile ce-i amintesc de cei 14 ani petrecuți la Hârșova. Iată-le: "Vă rog să primiți această carte ca un simbol al recunoștinței și prețuirii pe care v-o port pentru mâna întinsă atunci când am ajuns eu pe... scenă! Serile petrecute cu noi atunci, toți interpreții formației artistice, au constituit pentru mine adevărate lecții de artă. Rețin cât de mult efort depuneați, cât de mult insistați ca actorii amatori să înțeleagă că trebuie să depună suflet în ceea ce spun pentru ca mesajul lor să ajungă la inima spectatorului. De altfel, școala aceasta la care ne-ați fost nu numai un neobosit profesor, dar și un prieten apropiat am absolvit-o cu brio. Spectacolele noastre au fost apreciate nu numai de publicul spectator de pe Litoralul Mării Negre și de pe Valea Prahovei, unde le-am prezentat în fiecare sezon estival, dar și peste hotare, în Anglia și Franța, unde am ajuns cu grupul vocal feminin Privighetorile Hârșovei".

Autorul acestor emoționante rânduri este doar unul din numeroasele personalități care au răsărit și crescut odată cu dezvoltarea fenomenului multicultural al pământurilor dobrogene mult frământate de valurile istoriei. Poeți ori prozatori, compozitori ori cântăreți de muzică populară sau ușoară, instrumentiști și dansatori neîntrepuți, cu toții au învățat să dea glas talentului cu care au venit fiecare din țara lui de baștină pentru a se înfrăți aici, pe pământul făgăduinței dintre Marea Neagră și Dunăre și să creeze un adevărat fenomen multicultural specific Dobrogei de azi.

Big Boss este jumătatea feminină și proprietară a resortului Baanchaylay. În satul Khanom un sat agățat de Golful Thaiandei, am petrecut în trecerea mea prin Asia din 2014, aproape trei săptămâni. Îmi devenise familiar să mă trezesc și culc cu sunetul mării la capul patului.

Recunosc cu jenă că atunci când am făcut cunoștință, nu i-am reținut numele, ceea ce probabil a înțeles, c-a revenit imediat c-o explicație:

- Mi, Big Boss, not him, arătând spre un bărbat slăbuț care aducea nisip de pe plajă și-l împrăștia la baza palmierilor din grădină. Mi, mi Big Boss! Eu, eu sunt șeful cel mare!

Și-a răs cu poftă și subînțeles. De statură și etate potrivite, undeva în jur de 45, o figură tipic thailandeză, plină de blândețe. Pălăria largă de paie pe care-o purta îi dădea un aer de mic fermier. Big Boss era la-nceputurile familiarizării cu engleza, așa că bagajul mic de cuvinte îl căra peste tot și scotea din el câte-un „iit, fud, cofii, tughedăr” (n.a. mănâncă, mâncare, cafea, împreună) rezolvând orice situație.

Surprinzător, comunicarea i-a reușit tot timpul, însă asta cred că s-a datorat mai degrabă firii sale-nsufleteite și binevoitoare. Felul său de a fi ne-a apropiat atât de mult că am avansat de la statutul de turist, cu care și venisem, la cel de „dotăr” (n.a. fiică). De ce, nu mi-am explicat nici până azi, mai ales că are o fată și un băiat, ambii mari, pe picioarele lor și cu care e în relații bune.

Au trecut de atunci doi ani și când aude de Maria, are aceeași reacție entuziastă:

- Dotăr, dotăr! Fiica, fiica!

Așa cum stabilise de cu seara, a doua zi dimineața mergeam împreună la templu. N-aveam cum să aflăm ceva despre locație ori eveniment, așa că am plecat liberă de gânduri și așteptări.

Era trecut de șase, soarele abia ieșise din mare când am plecat către templu. Big Boss luase cu ea un sufertaș cu vreo 5-6 etaje: fiecare era o strachină cu mâncare. Pentru sfințit probabil. Cu puține cuvinte la-ndemână, progresam totuși în comunicare. Convențional ne găsisem, pentru anumite situații, o glumă a noastră: de fiecare dată când se-ntâmpla să mănânc sau să ronțai ceva, mă duceam s-o servesc; ea îmi arăta prin gesturi că nu poate și-mi răspundea „leităr-leităr”. Orice blocaj aveam în comunicare era rezolvat cu expresia minune după folosirea căreia bufneam amândouă în răs. Mi-am terminat cafeaua din 3-4 înghițituri și-am renunțat la micul-dejun, să n-o fac să m-aștepte. Mi-a făcut semn să nu mă grăbesc, dar i-am răspuns că „leităr”.

Și eu, pe aici

La vreo 2 km distanță de resort, Templul Kradang-Nga e aproape de capătul unui drum ce iese din drumul principal, printre lanuri de orez. După ce-am trecut cu mașina prin poarta mare cu acoperiș întors la colțuri, am ajuns într-o curte cât un domeniu, pe care erau împrăștiate

tot felul de clădiri, unele în stil templu, altele având fețe de case. Am lăsat mașina în parcare improvizată de-a valma, sub coroana unui copac imens și ne-am alăturat celor deja strânși. Pe o terasă acoperită, fără pereți, cu câțiva stâlpi de susținere în interior, atârnav ventilatoare cât umbrelele deschise. Slujba nu s-a ținut în clădirea ce-o credeam templul, albă și ornamentată cu auriu și roșu și unde, mai târziu, am constatat că nici nu se putea intra, neavând nicio ușă de acces.

După ce și-a lăsat încălțăminte pe scară (obicei thailandez înainte de-a intra într-o casă ori lăcaș de cult), Thai Mama s-a ndreptat cu sufertașul în mână, direct către o banchetă joasă, lată și-n formă de „L” și l-a așezat lângă alte câteva zeci și sticle cu apă.

Stând pe scaune sau pe podea, cu picioarele-ncrucșate, cei prezenți se conversau în mare

bancheta „L”: călugării budiști. S-au așezat de-a lungul celor două laturi, în spatele sufertașelor cu mâncare. În scurt timp a-nceput și slujba: un bărbat îmbrăcat civil, s-a așezat pe jilțul din față și-a ținut, cel mai probabil, o predică. Au cântat murmurat, s-au rugat, au aprins lumânările. Când s-a lăsat liniștea, călugărilor li s-au grupat în față sufertașele și sticlele cu apă. Au gustat câte ceva, apoi mulți dintre ei au plecat. Am crezut că asta fusese tot.

Vecinul de rugăciune

Am privit în jur să văd ce fac ceilalți. Poate era timpul să plecăm și noi. Dar se stătea locului, în liniște. Atunci am băgat de seamă că nu eram singurul intrus: un amărât de câine, atras de mirosul mâncării, se aciuse lângă mine în așteptare. Săracul de el avusese o tentativă de intrare și-nainte de-nceputul slujbei, însă un fel

șoaptă. Dintr-un picior înalt de scaune de plastic, Big Boss a scos unul și pentru mine; nu mi l-a dat până nu l-a șters de praf c-o batistă din buzunar. Ne-am așezat lângă niște femei pe care le cunoștea, că schimbul de cuvinte începuse înainte de-a lua loc. Deși era evident că nu eram nici de-a locului și nici de-a țării, nimeni nu m-a privit strâmb; unii, un pic întrebător, cum era, de altfel și normal. Fără excepție, toate chipurile ce le-am întâlnit mi-au zâmbit larg și primitor.

Majoritatea credincioșilor avea în față un fel de candelă: într-un suport mic și deschis la gură, o lumânare înconjurată de flori, iar lângă, o amforă în miniatură. La un semn invizibil, au intrat în rugăciune, toți deodată și-n tăcere, luând amfora-ntr-o palmă; după rugăciune, un nene s-a plimbat printre noi, strângând donațiile într-o crăcioară veche. Un șuvoi portocaliu cu oameni a-nceput să scurgă în încăpere și-a înaintat pe lângă

de omul-bun-la-toate-n-ntemplu îl gonise. În perseverența lui, profitase de neatenția cuiva care lăsase porțița de acces deschisă. Mi-am zis că fiind în apropiere, să mă ridic și să-l dau eu afară, că oricum va începe lumea să-l alunge, eu și-așa n-aveam nimic de făcut.

Alți câțiva vecini care-l și văzuseră, îi făceau deja semn cu mâna de izgonire. Câinele, speriat și dezorientat, răspundea făcând două-trei cercuri pe loc și abia apoi lua direcția ieșirii. Nu făcea însă nici măcar 2 pași, pentru că imediat ce-mi auzea glasul, făcea cale-noarsă la mine și se așeza. Mă privea ca și când aveam mâncarea în buzunar. „Marș-urile” mele însoțite de „du-te!, ieși!” și mâna, aveau exact efectul opus.

Zăpăcit de indicații, am încetat să-l mai strig și doar am repetat ferm cu mâna de câteva ori. Cred că intervenția mea mai mult îl confuza. La un moment dat, când am reușit să pun mâna pe

Foto: Iulia Pană